

Olosuhteet ja neuvottelijoiden kunnia Uudenkaupungin rauhanneuvotteluissa 1721

Aino Katermaa

Artikkeli on perustutkimusta, joka keskustelee arjen ja tilallisuuden sekä osin ympäristöhistorian ja kokemushistorian kanssa, käsitellen Uudenkaupungin rauhanneuvotteluita 1721. Aiemmin rauhanneuvotteluita ja niiden tuloksia on tutkittu poliittis- ja tapahtumahistoriallisesti. Artikkelissa keskitytään alkuperäislähteitä hyödyntäen rauhanneuvotteluihin niin fyysisenä kuin sosiaalisena ympäristönä myös luonnonolosuhteet huomioiden. Tutkimus alkaa rauhanneuvotteluiden valmistelusta ja sisältää niin Uuteenkaupunkiin matkustamisen haasteineen, neuvotteluympäristön toteutuksen kuin välittömät jälkitoimet rauhansolmimisen jälkeen. Fyysisen kontekstin lisäksi neuvottelijoiden yhteiskunnallinen asema, aateluus, muodosti neuvotteluihin erityisesti neuvottelijoihin ja heidän edustamiin hallitsijoihin kiteytyneen odotusympäristön kunnia kulttuurista. Siihen projisoiden tutkimus luo konkreettisen kuvan koko tapahtumaketjusta. Lähdeaineiston vuoksi analyysissä korostuu ruotsalaisten osuus. Matkalla Tukholmasta Uuteenkaupunkiin oltiin luonnon armoilla ja kärsittiin venäläisten tuhoamisretkien aiheuttamista seurauksista. Matkaan kului viitisen viikkoa, vaikka pyrkimys oli mahdollisimman nopeaan siirtymiseen. Ruotsalaisten saapuessa Uuteenkaupunkiin neuvottelukaupunki oli täysin keskeneräinen. Venäläiset huolehtivat sekä kongressitalon että neuvottelijoiden ja heidän seurueittensa asuinrakennusten rakentamisesta. Kumpikin osapuoli kiirehti neuvotteluja koko ajan. Postin kulku, useampia vuorokausia neuvotteluista hallitsijoille, asetti rajansa neuvottelutilanteelle. Ruotsi oli alakynnessä etenkin sitä vaivaavan resurssipulan takia, mutta sen neuvottelijat, joilla kyllä oli täysivaltaisuusvaltuutus sopimiseen, pyrkivät kaikin keinoin pitämään kirje yhteyttä kuninkaaseen kuitenkin hidastamatta neuvotteluja. Venäläiset, vahvassa asemassaan, sen sijaan toimeenpanivat taktisia hidasteluja niin neuvottelujen alussa kuin loppupuolella. Päämäärä oli joka tapauksessa saada sotilaat evakuoitua Suomesta ennen talven tuloa. Ruotsi menetti lähes kaikki valloittamansa alueet ja Suomen itäosan. Sopimuksen kielellä se kuitenkin pystyi säilyttämään kunniansa.

Avainsanat: 1721, Uudenkaupungin (rauhan)kongressi, Uudenkaupungin rauha, rauhanneuvottelut, suuri Pohjan sota, luonnonolosuhteet, tilallisuus, arki, talvimerenkulku, asuminen, aateli, kunnia

Mitä ja miten

Tutkimukseni aihe on Uudessakaupungissa vuonna 1721 keväästä elokuun loppuun käydyt rauhanneuvottelut ja etenkin niiden olosuhteet. Neuvotteluihin päättyi koko pohjolaa koskenut suursota, johon oli osallistunut monia Euroopan valtakuntia. Sotimassa olivat jäljellä enää Venäjä ja Ruotsi – Puola ja Saksi tosin vielä ilman rauhansopimusta.

Ruotsin valtakunnan historian kannalta Uudenkaupungin rauha sopimuksineen on hyvin tärkeä, leikkasihan se melkoisen palan muun muassa valtakunnan itäisestä osasta, Suomesta. Tutkimusta siitä on kuitenkin viime aikoina tehty yllättävän niukasti ja se keskittyy sodan politiikkaan, osapuoliin ja neuvottelujen poliittiseen kulkuun[1], mutta konkreettiset olot rauhanneuvotteluissa ovat saaneet vähän huomiota. Paikallishistorioissa on analysoitu oman seudun kärsimiä fyysisiä ja väestöllisiä vahinkoja. Venäläisten huollosta miehitysaikana on tehty väitöskirja.[2] Neuvottelujen olosuhteita ei sen sijaan ole tutkittu. Artikkelini tavoitteena on luoda mahdollisimman konkreettinen ja yksityiskohtainen tapahtumahistoria rauhanneuvotteluista niiden fyysisessä ja kunniakulttuurin kontekstissa.

Teoreettinen viitekehyseni on tilan/tilallisuuden teoria. Mikään teoria ei itsessään selitä historiaa, mutta teoria antaa tutkimustuloksien esittämiseen merkittävän edun: teoria on ”kieli” menneisyyden kuvaamiseksi. Käyttämäni tilan teorian lähtökohdaksi käsittän Lucien Febvren *La terre et l'évolution humaine* (1925) sekä sen johdannon[3] 1900-luvun alkupuolelta ja uudenaikaisempana ytimenä Henri Lefebvren *Production of Space* (1971/1991) [4]. Ihmiset muokkaavat ympäristöään eli tilaansa sen ideansa mukaan, joka kulloinkin heillä on – ja tämä käsitys tuo vahvasti mukaan tilan yhteisöllisyyden. Sen vuoksi kannattaa tutkia maan (paikan) ja sen haltuunsa ottaneiden (käyttäjien) suhdetta.[5] Valtaamaansa maisemaa he eivät kuitenkaan voi ”ylittää”, mikä tarkoittaa, että paikalla on omat fyysiset rajoittuneisuutensa, esimerkiksi sääolosuhteet.[6]

Lefebvren esittelemä teoria sai kommenttien vyöryn, kun se julkaistiin englanniksi. Monet maantieteilijät ovat sitä sekä analysoineet [7] että vahvastikin kritisoineet, jopa ehdottaneet koko tila-käsitteen pois jättämistä (maantieteessä)[8]. Teoriassa, jonka Lefebvre rakensi kapitalistisen tuotannon tutkimukseensa, Lefebvre nimesi ”tilan” (*space*) ominaisuudet (kategoriat tai aspektit) kahdella kolmijaolla, mikä aiheuttaa helposti epäselvyyttä. Ensimmäisen muodostavat tilan käyttö, tilan tuottaminen ja tilan kautta esittäminen ja toisen sosiaalinen tila, mentaalinen tila ja fyysinen tila.[9] Näiden jaotteluiden hyöty on siinä, että käytettäessä tila-käsitettä voidaan myös yksilöidä valittu näkökulma.

Historioitsijat ovat kiitettävästi liittyneet keskusteluun. Toisaalta Lefebvren teoriaa moitittiin nimenomaan keveästä aikasidonaisuudesta. Tilateorian prosessi loi tilan kuvan, joka analysoidaan kolmessa kategoriassa: tilalliset käytännöt eli miten tilassa käyttäytyään (sosiaalinen tila), tilan esitykset eli se abstrakti konsepti, jonka mukaisesti organisoidaan tila (tuotettu tila), sekä esitetty tila eli miten ihmiset käyttävät tilaa symbolinaan (eletty tila). Hyvä puoli on se, että Lefebvre määrittää tilan tuotetuksi, siis ei ”luonnontuotteeksi”, ja siten tilan käsite voidaan erottaa paikka- ja sfääri-

käsitteistä. Tutkimuksellisesti toimivaa on myös se, että tila on moniarvoinen miellekimppu ja sen kokemusten ilmaisuja tutkitaan tilassa eläneiden historioissa.[10] Historiantutkimus on temaattista, jolloin tilan käsiteltävä ”laatu” valitaan teeman mukaiseksi: se voi olla vaikkapa legaalinen tila, rituaalinen tila tai mentaalinen tila. Historiallinen tila on siis kuviteltavissa oleva (imaginäärinen) kaikilta muilta osiltaan paitsi ”peruspaikaltaan”. Lefebvren kategorisointi on kuitenkin korjattava siten, että historiantutkimuksen käytössä tila ja aika on sidottava analyysissä tiiviisti yhteen.[11]

Tila- ja paikka-käsitteiden käyttö on vieläkin vakiintumatonta. Ne (*space* ja *place*) sekoittuvat keskenään ja siksi tutkimustulokset saattavat hämärtyä. ”Missä” tulisi liittää entiseen tapaan muihin ydinkysymyksiin ”mitä”, ”miksi”, ”miten”, olipa sen käyttö paikka- tai tila-analysointia.[12]

Tilallisuutta kohdeltiin lempeästi niin *Scandian* (2008) kuin *Historiallisen Aikakauskirjan* (2010) teemanumerossa. Molemmissa lähdettiin liikkeelle tilan teoretisoinnista löydetyistä hyödyistä historiantutkimukselle ja painotettiin tilan aikasidonnaisuusominaisuutta: tila on aina ja koko ajan jatkuvassa liikkeessä [13]. Tilan sosiaaliseen näkökulmaan liitettiin eletyn tilan käsite.[14] Tilallisuus ja tila saivat muitakin käsitteenmäärittelyjä, mikä kuvaa tutkittujen tilojen moninaisuutta ja monipuolisuutta.[15] Tila ei ole eksaktisti mitattava asia, vaan sen ulottuvuudet ovat monenlaiset. Mentaalinen ulottuvuus (etäisyyskokemus) tilassa on eri kuin reaalin dimensio.[16] Myös yksityisen ja julkisen käsitteitä on pohdittu: on päädytty siihen, että menneisyyden tiloja ei näin voi muuttumattomasti määritellä.[17]

Tutkimukseni käyttää tilallisuutta tällä vapaalla tavalla hyväkseen. Kun tutkimuskysymykset kohdistuvat tapahtumien ketjuun, tutkin *tilaa* jokaisen vaiheen kohdalla erikseen. Eri vaiheet nostavat eri tavalla esiin tilan sen ominaisuuden[18], jonka pohjalta voin tehdä perusteltuja päätelmiä vaiheesta. En siis kiellä tilan muiden ominaisuuksien olemassaoloa, vaan katson, että ne ovat toissijaisia suhteessa tapahtumakokonaisuuden kyseisen vaiheen tulkinnalle.

Tutkimukseni etenee kronologisesti. Lähdetilanteen vuoksi keskityn neuvottelujen ruotsalaiseen osapuoleen. Aloitan tarkastelun Tukholmassa valittujen neuvottelijoiden lähdöstä kohti Uuttakaupunkia ja matkasta neuvottelupaikalle. Selvitän kaupungin kykyä vastaanottaa korkea-arvoiset neuvottelijat ja neuvottelijoiden konkreettiset elinolot siellä. Itse neuvottelujen etenemisen ja lopullisen sopimustekstin[19] fokusoin kulttuurisiin olosuhteisiin. Kehä umpeutuu venäläisten vetäytymiseen ja muuhun jälkiselvittelyyn. Sen sijaan en jatka tarkastelua jälleenrakennuskauteen, jota on selvitetty monessa perusteellisessä tutkimuksessa.[20]

Tutkimustehtäväni kattaa yksinkertaistetusti 1) luonnon vaikutukset, 2) ihmisten luoma(t) ympäristön (tilan) performanssi(t) ja 3) tilan käytön eli tilan performoinnin (esitetty tila) suhteessa Uudenkaupungin rauhanneuvotteluihin ja neuvottelijoihin. Tutkimustehtäväni on osoittaa tutkimusajankohdan ylhäisten ihmisten toiminnan riippuvuus konkreettisesta ympäristöstä ja luonnonolosuhteiden vaihteluista. Heidän kulttuurinen normaaliasemansa oli hyvin säännelty ja selkeä. Miten heidän, jalosukuisten[21] neuvottelijoiden, oli tässä poliittisessa tilanteessa sopeuduttava

ympäristönsä olosuhteisiinsa? Tilaan sopeutumista on kehitelty mielenkiintoisesti esimerkiksi Riitta Laitinen.[22]

Tutkimuksellani on yhteyksiä useampaan suuntaukseen. Keskeisimmin se on jokapäiväisen elämän historiaa [23], vaikka kysymys ei olekaan kansanomaisesta arkisuudesta tai tavallisuudesta. Ylhäisten neuvottelijoiden jokapäiväisen elämän piirteitä löytyy säilyneistä lähteistä, esimerkiksi matkustusta, asumista, ruokahuoltoa, juhlia. Matkustuskertomuksissa varsinkin luonnonolosuhteiden ja toisten ihmisten ympäristönmuokkauksen vaikutus tulee vahvasti esille. Näin tutkimukseni liittyy toiseen näkökulmaan, luontoon kuulumiseen, jossa ihmisten historia on osa luonnon kehitystä.[24]

Uusikaupunki paikkana[25] oli neuvottelijoille pakollinen ja sen lähemmät piirteet, rakennukset ja muut fasiliteetit, olivat pääasiassa paikalla olleiden venäläisten toteuttamia. Neuvottelijat hoitivat kokouksensa ja seurustelutilaisuutensa asemaansa liittyvien käytänteiden mukaan. Tilanteita kuvattiin harkituilla sanavalinnoilla, eri tiloja eri tavoin eri tilanteissa. Tämä ilmenee myös sopimustekstissä käytetyssä ja siinä käyttämättömässä kielessä, joka vahvasti liittyy kunnian suojelemiseen.

Käytän analyysissäni kolmea keskeistä käsitettä. *Neuvottelijat* tarkoittavat niitä neljää valittua hallitsijaltaan valtuutuksen saanutta henkilöä, jotka keskustelivat kongressissa ja lopulta sopivat sopimuksen sanamuodon. Ruotsalaisia oli kaksi keskenään tasavertaista ja heistä käytettiin myös nimitystä täysivaltaiset (*plenipotentiarier*). Tämä korostaa heidän valtuuksiaan, jotka näyttävät johtuneen paitsi neuvottelupaikan etäisestä sijainnista myös neuvottelujen kiireellisyydestä. Kumpikin edusti jalosyntyistä ja ylhäisempää aatelia (*högvälboren*), Johan Paulinus Lillienstedt (1655–1732) kreiviksi kohonnut kirkkoherran poika, ja aatelista syntyperää oleva vapaaherra Otto Reinhold Strömfelt (1679–1744). Venäjän neuvottelijat olivat eriarvoisia: jalosyntyinen ministeri ja senaattori Jakob Vilimovits Bruce (1669–1735) oli kiistattomasti ylemmässä asemassa kuin korkeasti kunnioitettu ja jalosukuinen (*välboren*) kanslianeuvos Heinrich Andrei Osterman (1686–1747).[26] Heidän välistään eroa tasoitti se, että molemmat olivat olleet valtuutettuina edellisissä neuvotteluissa Ruotsin kanssa (Lövö/Ahvenanmaa 1718–1719). Ruotsalaiset käyttivät heistä enimmäkseen yhteistitteliä ministerit (*ministrer*), mikä viittaa aseman toiminnallisuuteen.

Toinen käyttämäni käsite on *olosuhteet*. Se sisältää toisaalta neuvottelijoiden kulttuurisen aseman aateliston edustajina[27] ja toisaalta heitä ympäröivän fyysisen maailman. Edellistä käsitellessä näkyvimmit nousevat ne odotusarvot, joita heillä oli aktuaalisten elinolojensa suhteen eli säädynmukaisuus. Jälkimmäisen kohdalla käytän termejä luonnonolosuhteet ja fyysinen konteksti, jotka muuttuvat koko ajan. Luontoon kuuluvat ilmasto, sää ja maasto: maa, meri, etäisyydet. Fyysisellä kontekstilla tarkoitan ihmisten aikaansaamaa ympäristöä, johon esimerkiksi autoituminen, maataloustuotteiden niukkuus ja rakennusten rappio sekä liikkumisvälineet ja muu tekniikka vaikuttivat. Tämän kaiken keskellä neuvottelijat elivät kokouksen ajan. Olosuhteet kattavat siis periaatteessa kaikki tilan teoreettiset kategoriat, myös sen, että kaikki oli (on) koko ajan liikkeessä, eli kyse on siis myös aika-tilasta.

Kolmas tärkeä käsite on *kunnia*. Se esiintyy pääasiallisina lähteinä käyttämissäni kirjeissä erityisesti silloin, kun kirjoittaja puhuu omasta tai hallitsijansa asemasta ja arvokkuudesta suhteessa vastapuoleen. Rauhansopimuksessa se näkyy sanavalinnoissa. Kunnia on keskeisin piirre tutkimuksen päätoimijoiden, neuvottelijoiden, itseymmärryksessä.[28] Sen mukaan syntyivät kaikki kokemukset, toimintakaavat ja ympäristön havainnointi. Se ohjasi valintoja ja sillä myös perusteltiin niitä. Tutkimukselleni kunnian analyysimerkitys on siinä, että se selittää monenlaisia vaatimuksia ja tilanteiden ratkaisuja: jotta kunnia säilyy sekä neuvottelujen aikana että tulevana aikoina niin omien kuin kaikkien muidenkin silmissä, on kyseinen asia ratkaistava huolellisesti valitulla tavalla. Kunnia siis rakentaa tilateorian esitetty tila -kategoriaa monissa tämän tapahtumahistorian vaiheissa.

Perusaineistona ovat neuvotteluista Ruotsin Riksarkivetissa säilyneet alkuperäisasiakirjat, jotka ovat mikrofilmattuina Suomen Kansallisarkistossa[29]. Niitä on kuusi nidettä, noin 2500 sivua. Ensimmäisessä niteessä (*Muscovitica* vol. 131)[30] on Ruotsin neuvottelijoiden Lillienstedtin ja Strömfeltin kuninkaalliselle majesteetille (kuningas ja valtaneuvosto) lähettämiä kirjeitä[31]. Paitsi kirjeitä siihen on sidottu paljon muutakin niiden liitteiksi. Tämä aineisto alkaa Tukholmasta helmikuusta 1721 ja loppuu Tukholmaan joulukuun alkuun 1721. Tapahtumakuvaukset ovat hyvin tarkkoja päivämäärineen, säätä koskevine yksityiskohtineen ja kommentteineen omista ja venäläisten toimista. Kokousten kulku kerrotaan tarkasti. Toisessa niteessä (vol. 132) ovat neuvottelijoiden kirjeet kansliakollegiolle ja sen presidentille Arvid Hornille.[32] Nämä kaksi nidettä ilmaisevat siis ne tietovirrat, jotka kulkivat Suomesta Tukholmaan. Kolmannessa niteessä (vol. 133) ovat neuvotteluiden viralliset pöytäkirjat.[33] Ne on puhtaaksikirjoitettu niteen 131 perusteella ja mukaan on liitetty varsinaiset liitteet, jotka kaikki eivät tosin ole säilyneet. Nide 134 sisältää kuningas Fredrik I:n kirjeet neuvottelijoille. Osa on sihteerin kirjoittamia, osa omakätisiä. Niiden avulla saa kuvan kuninkaan yrityksistä ohjata neuvotteluja. Seuraavassa niteessä (vol. 135) on Hornin ja muutaman muun korkean virkamiehen kirjeet enimmäkseen Lillienstedtille. Viimeinen nide (vol. 136) on hyvin moninainen *Strödda handlingar*, joka sisältää esimerkiksi neuvottelujen kulkua koskevan ”juorukirjeen” ja Venäjällä olevien vankien ja vapaaehtoisesti muuttaneiden luetteloita[34].

Tutkimusmenetelmänä käytän klassista lähilukua sekä ulkoista ja sisäistä lähdekritiikkiä.[35] Yleisen poliittisen ja paikallisen kontekstin rakennan aiemman tutkimuskirjallisuuden avulla ja alkuperäisaineiston syvätulkinta on tutkimukseni metodinen ydin. Olen lukenut huolellisesti kaikki asiakirjat. Edestakaisin vertailemalla olen koonnut yksijuonisen, joskin hyvin monisärmäisen kertomuksen. Näin olen saanut kokonaiskuvan, jonka aiheeseeni kuuluviin tärkeisiin yksityiskohtiin on sitten ollut helppo erikseen syventyä. Koska aineisto on hyvin moninainen, en ole laatinut minkäänlaista lajittelutaulukkoa. Suomesta lähetetyt kirjeet kertovat, millaisiin oloihin neuvottelijoiden oli sopeuduttava. Pöytäkirjat taas esittelevät konkreettisesti neuvottelujen kulkua, joskin niitä on hieman ”siistitty” konsepteista. Näihin kumpaankin pääryhmään liittyy suuri joukko muita tekstejä, joista esimerkiksi osa täydentää neuvottelijoiden olosuhdekuvauksia ja osa näyttää kerätyn lähinnä päiväysten pohjalta. Kirjeiden lähetys- ja vastaanottopäiväykset kuvaavat erinomaisesti viestiliikenteen, siis tiedonkulun nopeutta. Kokonaisuus antaa pohjan niin kulttuuri- kuin luonnonolojen tulkinnoilleni.

Analyysin taustana hyödyntämäni tutkimuskirjallisuus Ruotsin suurvalta-ajasta ja sen päättymisestä, josta Petri Karonen on laatinut yhteenvetävän artikkelin[36], voidaan jakaa kahteen ryhmään, poliittisen historian teoksiin ja paikallishistorioihin. Aiheeni poliittisen historian ehdoton pääteos on C.G. Malmströmin *Sveriges politiska historia från konung Karl XII:s död till statshvälfnigen 1772* (1893)[37]. Sitä ovat lähes poikkeuksetta muutkin tutkijat käyttäneet. Sen etuna ovat tarkat yksityiskohdat täsmällisine viitteineen.[38] Poliittista historiaa on käsitelty myös diplomatiaan paneutuen[39]. Rauhansopimuksen 275-vuotismuistoksi ilmestyi kokonaisesitys poliittisen ja paikallishistorian näkökulmasta.[40] Se käsittelee laajasti myös sitä propagandistista tuotantoa, jota sopimuksen solmiminen aikaansai[41] ja siksi täydentää kuvaa kongressin ja sopimuksen kansainvälisestä merkittävydestä.

Uudenkaupungin paikallishistoriat ovat ansiokkaasti koonneet yksityiskohtaista tietoa konkreettisista olosuhteista, jotka ovat suoraan vaikuttaneet niin liikkumiseen kuin kongressikaupungissa elämiseen. Isoonvihaan keskittynyt Cajander (1931 [1892]) on huolellisimmin ja tarkimmin käyttänyt kaupungin alkuperäisasiakirjoja asemakaavan ja rakennuskannan esittämiseen[42], mitä kaikki muut ovat hyödyntäneet kaupunkia kuvatessaan.

Paikallishistorioiden pääpiirteenä on paikkakunnan kokemat sotatoimet. Kärsijöinä olivat paikkakuntalaiset ja heidän elinoloihinsa on kiinnitetty laajasti huomiota. Tämän tutkimuksen tarkoitus on sen sijaan analysoida neuvottelijoiden lyhytaikaista oleskelua tehtävänsä suorittaessaan. Paikallisasukkaiden rooli ja heidän kokemuksensa jäävät lähes kokonaan tutkintani ulkopuolelle. Tämä ei tarkoita sitä, että he eivät olisi olleet tärkeitä osapuolia tässä historian vaiheessa, eikä tutkimuseettisesti tarkoituksenani ole vähätellä heidän rooliaan. Lähdeaineistoni perusteella[43] ja kysymyksenasetteluni kannalta on kuitenkin ilmeistä, että heillä ei ole ollut näkyvää roolia tämän artikkelin rajatussa teemassa.

Luonnon armoilla – matka Tukholmasta Uuteenkaupunkiin

Tuloksettomana 1719 lopetettu Lövon kongressi Ahvenanmaalla[44] jätti Ruotsin sotatilaan, joka oli pakko ratkaista. Rauha solmittiin Hannoverin, Preussin ja Tanskan kanssa[45] ja loppusyksyllä 1720 tuli Venäjän vuoro. Tsaari Pietari I:n Tukholmaan keväällä 1720 lähettämä neuvottelija Aleksander Rumjantsev[46] palasi marraskuussa Pietariin mukanaan Ruotsin lähettämä uusien rauhanneuvottelujen aloittamisehdotus. Tsaari hyväksyi sen, mutta paikaksi ehdotettu Turku ei hänelle sopinut. Ruotsi valitsi hänen tarjoamansa Uudenkaupungin.

Marsalkka Lars Dahlmanin[47] johtama vastauskirjeen kuljettajaseurue lähti Pietariin kuningas Fredrik I:n käskystä tammikuun alussa 1721.[48] Myös kuninkaan ystävä, Ranskan lähettäjä Jacques de Campredon[49] lähti sinne pohjustamaan neuvotteluja. Hän jäi Pietariin aiottua pitemmäksi ajaksi ja Venäjän voimaan ihastuneena pyrki analyyseillaan vaikuttamaan Ruotsin neuvotteluihin.[50]

Valtaneuvoston[51] ja kuninkaan keskusteluissa Ruotsin valtuutetuiksi nimettiin Lövon loppuajan neuvottelija kreivi Lillienstedt[52] ja paroni Strömfelt[53]. Heidän ohjeensa sekä valtuuskirjansa päivättiin 16.2.1721[54]. Tätä ennen Lillienstedt oli

laatinut muistion[55], jossa hän esitteli näkemyksensä kongressin konkreettisista piirteistä. Tärkeää oli se, että kuninkaan ja valtuutettujen korkea asema tuli näkyväksi. Tämä edellytti arvonmukaista kalustoa, tarjoiluastiastoja, pukeutumista ja niin edelleen, mutta omia[56] vaunuja ja hevosia ei tarvittaisi. Hänen taloutensa ja *Suitensa* eli seurueensa tulisi olla näyttävä, koska sen oli korvattava ne kalliit paraatit ja sotilasvahdit, joita oli käytetty Lövössä.[57] Ylilyöntejä vältettäisiin säästösyistä valtakunnan onnettoman taloustilanteen takia. Ohjekirje oli samoilla linjoilla. Palkkavaatimuksensa Lillienstedt suhteutti Lövön kongressiin ja vetosi valtaneuvos Mauritz Wellinkin[58] hyväksyntään.

Lövön ja Uudenkaupungin performanssien erot johtuivat Ruotsin talousvaikeuksista, mutta myös liikenneyhteyksistä. Ahvenanmaan eteläiseen saaristoon oli helppo kuljettaa kruunun laivastolla mitä vain kahtena sulan veden aikana, kun taas jäisenä kevättalvena satunnaisesti löydetyillä aluksilla oli mahdotonta viedä suurta lastia Suomen mantereelle[59]. Päämäärä oli kuitenkin sama: kuninkaan, valtakunnan ja edustajien kunnian korostaminen näyttävyydellä. Neuvottelujen oli niin lopullisena sopimustekstinä kuin ulkoisina puitteina annettava osallisten kunniaa esittävä vaikutelma myös koko tapahtuman ajan.[60]

Valtuuskuntien tarkkaa kokoa ei tiedetä. Lövössä oli ollut jopa 600 ruotsalaista, mutta Uudessakaupungissa varmaan hyvin vähän siihen verrattuna. Osa oli Lillienstedtin omaa palveluskuntaa. Joukkoon kuuluivat ainakin hänen kanslistinsa Abraham SteinMeyer[61], majoitusmestari Carl Gustaf Tavast[62], jalkaväen kapteeni Jakob Hougberg[63], maisteri Johan Biörn[64] sekä virallinen sihteeri Johan Jacob Pheif[65] ja kääntäjä Lindman[66]. Muita tarkemmin määrittelemättömiä nimiä tulee ilmi kirjeiden kuljettajina, mutta heidän muusta toiminnastaan ei puhuta. Koska kaikkien ”vieraiden” oli tietysti saatava kulkulupa tullessaan toisen valtakunnan hallitsemaalle alueelle, valmistettiin Tukholmassa tästä asianmukainen pyyntö venäläisille viranomaisille[67].

Ruotsin neuvottelijat seurueineen lienevät lähteneet 16.3.1721 Tukholmasta rannikkoa pitkin pohjoiseen.[68] He saapuivat 18.3. Brobyn kartanoon lähelle Grisslehamnia, Ruotsin postinkuljetuksen yhtä pääasemaa, valmistelemaan ylimenoa. Sieltä lähetettiin heti kapteeni Hougberg viemään Turkuun ilmoitusta, että neuvottelijat ovat tulossa mitä pikimmin, ja samalla tutkimaan sopivaa matkareittiä.[69] Roslagenin rannikko oli vapaa jäädä, mutta Suomen puolen oloista ei ollut tietoa.

Pysähdyspaikka valittiin ankeasta syystä. Vasta Brobystä löytyi sen verran ehjiä rakennuksia, että seurue saattoi asettua niihin. Matka Uuteenkaupunkiin oli suunniteltu tehtäväksi mahdollisimman suoraan eli Ahvenanmaan pohjoispuolitse. Kruunulla ei ollut antaa aluksia, joten neuvottelijat joutuivat itse hankkimaan laivansa. Koska venäläiset olivat tuhonneet rannikkoa, oli melkein mahdotonta saada sellaisia aluksia, joilla koko seurue ja sen mukanaan kuljettamat välttämättömät tavarat olisi saatu meren yli.[70] Amiraliteetti lähetti avuksi kapteeniluutnantti Åhmanin[71], jonka avulla löydettiin korjauskelpoiset suurehko upotettu saaristolaiva[72] ja pari postivenettä[73], kaikki kannettomia. Seudun asukkaat eivät olleet halukkaita myymään aluksiaan ja kohtelivat muutenkin huonosti seuruetta.[74] Syynä oli sodan ja rannikoiden ryöstelyn aiheuttama yleinen puute ja oletettavasti poliittinen tyytymättömyyskin.

Aluksia kunnostettiin pari viikkoa. Matkaan ei sittenkään päästy, sillä sääolot estivät purjehtimisen. Kirjeet kuninkaalle luettelevat päivästä toiseen pohjois- ja koillismyrskyjä, tai milloin esteenä ei ollut myrsky, meri tyyntyi liiaksi. Soudettavilla veneillä saattoi kulkea, kuten Hougberg oli edeltä tehnyt, mutta niillä ei voinut kuljettaa suurta joukkoa eikä tavarapaljoutta. Kuningas ilmaisi tyytymättömyyttään lopulta jopa niin, että hän syytti neuvottelijoita tahallisesta hidastelusta päivärahojen hankkimiseksi ja uhkasi pidättää heidän palkkansa odotusajalta.[75] Tämä oli neuvottelijoille liikaa. Korostaen uskollisuuttaan, luotettavuuttaan ja muita säätyhyveitään he vastasivat katkerasti, että he olisivat tyytyväisiä, jos tehtävä otettaisiin heiltä kokonaan pois ja he pääsisivät kurjuudesta omiin normaalioloihinsa.[76] Asiasta ei enempää puhuttu.

Merelle päästiin ensi kertaa 3.4., mutta yllättävän uuden koillismyrskyn takia jouduttiin heti palaamaan maihin Byholmarneen.[77] Hougbergista ja jääoloista saatiin sinne ensitiedot 5.4., kun hänen kanssaan Kumlingeen asti kulkenut ahvenanmaalainen talonpoika saapui Ruotsin puolelle. Jääolojen kuvauksen perusteella[78] purjehtimissuunnitelma päätettiin muuttaa eteläiseksi.

Hougberg itsekin kuvasi saariston olosuhteita kirjeissään. Pohjoisen kautta ei ollut mahdollista kulkea. Jäät olivat vielä liian vahvat purjehtimiseen ja liian heikot reellä kulkuun. Edes jotenkin mahdollinen reitti kulkisi Kumlingen, Korppoon, Iniön ja Taivassalon kautta.[79] Samaa suositti myös Suomen komendantti Mihail Mihailovitsh Golitzyn omassa kirjeessään, jossa hän ilmoitti valtuuskunnan saavan kulkuluvat ja ”kaiken avun” matkalle.[80]

Vasta 11.4. päästiin jatkamaan Ahvenanmaan puolelle Nyhamniin. Sieltä matka eteni hyvin vaivalloisesti myrskyn taas noustua ja siksi päästiin vain Föglölle kuuluvalla pikkusaarelle ja sieltä Lesundiin. Siellä seurue joutui odottelemaan kaksi päivää ja kolme yötä, aina taivasalla, sillä ehjiä rakennuksia ei löytynyt eikä aluksissa ollut katoksia. Maihinnousuja hankaloitti se, että toisille rannoille päästiin isommalla ja toisille pienillä veneillä. Jääolot muuttuivat jatkuvasti tuulten mukana. Kiintojään murtuminen ja ahtojään liikkeitä riippuivat lämpötilasta ja tuulen suunnasta varsinkin saariston kapeikoissa. Viikon päästä lähdöstä päästiin Kumlingeeseen, jossa ensimmäisen kerran tavattiin paikallisasukkaita. Jouduttiin kuitenkin pysähtymään, kun edessä olevaa reittiä ei tuntenut kukaan, vaan luotsia oli haettava muualta. Hätä venäläisten reaktioista matkan hitauteen johti siihen, että kanslisti SteinMeyer lähetettiin Hougbergin käyttämää reittiä pitkin selityskirje mukanaan Turkuun.[81] Vastatuuli ja kovat yöpakkaset hidastivat matkantekoa niin, että parissa päivässä päästiin vain Fisköön asti. Lopulta saatiin myötätuulta, mutta pakkassään jäänmuodostus hidasti entistä enemmän matkan tekoa. Kapteeni Åhman miehineen raivasi väylää kaikin voimin. Yöt vietettiin aluksissa taivasalla.

Vihdoin 22.4. neuvottelijat seurueineen saapuivat noin viiden kilometrin päähän Uudestakaupungista Sandholmenin kartanoon.[82] Välissä oli täydessä jäässä olevat vedet. Pikalähetti lähetettiin kaupunkiin kertomaan tulosta ja kutsumaan Hougberg apuun. Tämä tulikin jo iltamyöhällä paikalle.

Hougbergin tilannekatsaus ei ollut valoisa, mutta varmasti ilahdutti vaikeasta ja vaarallisesta matkasta kärsineitä. Uttakaupunkia johti venäläinen majuri Lucas, joka

vastasi myös kongressin rakennuksista. Ne eivät olleet valmiit. SteinMeyer oli saapunut 21.4. Uuteenkaupunkiin ja hänen kerrottuaan siellä ruotsalaisten matkasta Lucas oli kommentanut 30 miestä aukaisemaan vesireittiä, mutta siinä ei ollut onnistuttu. Oli siis tyydyttävä jatkamaan samalla raskaalla veneenvetomenetelmällä. Mutta ihme tapahtui: lähtöamuna 23.4. kova tuuli alkoi repiä jäitä ja illalla kello yksitoista päästiin vesitse kaupungin satamaan ja yöksi sisätiloihin.

Neuvottelijoiden matka ilmentää erinomaisesti ihmisten ja luonnon välistä yhteyttä. Riippumatta ylhäisestä asemastaan ja valtuuksistaan vaatia palvelua talonpojilta – tosin maksua vastaan – herrojen oli tyydyttävä sääolojen vaikutukseen. Keväinen jäätilanne riippui tuulista ja lämpötiloista, jotka vaihtelivat koko ajan ja vaikuttivat rannikkojen erilaisissa saaristoissa eri tavoin. Siitä puolestaan riippui heidän liikkumisensa, kun väline eli purjealus oli välttämätön seurueen suuruuden ja pakollisen tavaramäärän vuoksi. Tuulien merkitys tulee näkyviin myös paluumatkalla lokakuussa, jolloin jäitä vielä ei ollut. Tuulienergia oli siis välttämätön, mutta liikennettä avustava vain silloin, kun sitä oli tarjolla tarpeeksi ja oikeasta suunnasta.

Oliko matkan sää, tuuli- ja jäätilanne, tavanomainen? Tähän voidaan vastata vain suurpiirteisesti yleistysten pohjalta.[83] Kukin vuosi on omanlaisensa, eikä tarkkaa tilastotietoa ole tältä ajalta, vaan vasta 1720-luvun lopulta alkaen. Niin sanottu pieni jääkausi jatkui vielä ja yleissää oli kylmä. Tuulia ja myrskyjä ei voi arvioida, tuulten suunnat olivat keväisin usein, mutteivat aina, lounaisia tai eteläisiä. Jäiden murtuminen ja kasautuminen riippuivat paljon tuulien suunnista ja voimakkuuksista ja tiheässä saaristossa tällä oli suuri vaikutus isojen alusten liikenteeseen. Toteamus, että Suomi oli Ruotsista erossa viisi kuukautta vuodessa[84], oli realismia.

Mitä matkanteko kertoi neuvottelijoista? Asuinolosuhteet katottomilla aluksilla ja taloraunioissa, minimalistinen ruokahuolto, kylmyys ja pitkät raskaat kävelyt saarten ja luotojen yli aluksia vedettäessä jäissä väylästä toiseen koettelivat heitä ankarasti. Mutta velvollisuudentunne ja oman kunnian säilyttäminen kaikissa majesteettia palvelevissa tilanteissa antoivat voiman suoriutua. Kirjeissä näkyvät valituksetkin vaikuttavat yllättävän miedoilta.[85]

Fyysinen konteksti – Uusikaupunki ylhäisten tulla

Aiempi tutkimus on keskittynyt Uudenkaupungin ja sen vakinaisten asukkaiden kurjuuden kuvaamiseen. Sen sijaan ei ole pohdittu, millainen tilanne oli neuvottelijoiden kohdalla. Hehän olivat ylhäisiä ja hallitsijoittensa edustajia.[86] Ajalle ominaiseen tapaan heidän elinolojensa olisi pitänyt vastata heidän sosiaalista asemaansa.[87] Kummallekin osapuolelle arvon mukaiset olot ja ylhäisen kunnian säilyttäminen olivat hyvin tärkeitä. Kuinka lähelle tätä normia Udessakaupungissa voitiin päästä?

Matkan päätyttyäkin neuvottelijoiden olot jatkuivat vaikeina. Kaupunki ei ollut vielä valmis vastaanottamaan kongressia.[88] Aivan välttämättömiä olivat riittävän suuret neuvottelutilat sekä neuvottelijoiden ja heidän seurueidensa asunnot. Valtuuskunnilla oli omat kansliansa, jotka tarvitsivat tilansa. Residenssien piti soveltua myös vastapuolen vierailuihin. Ruokahuolto kaikkineen, venäläisten hevokset ja vaunut ja

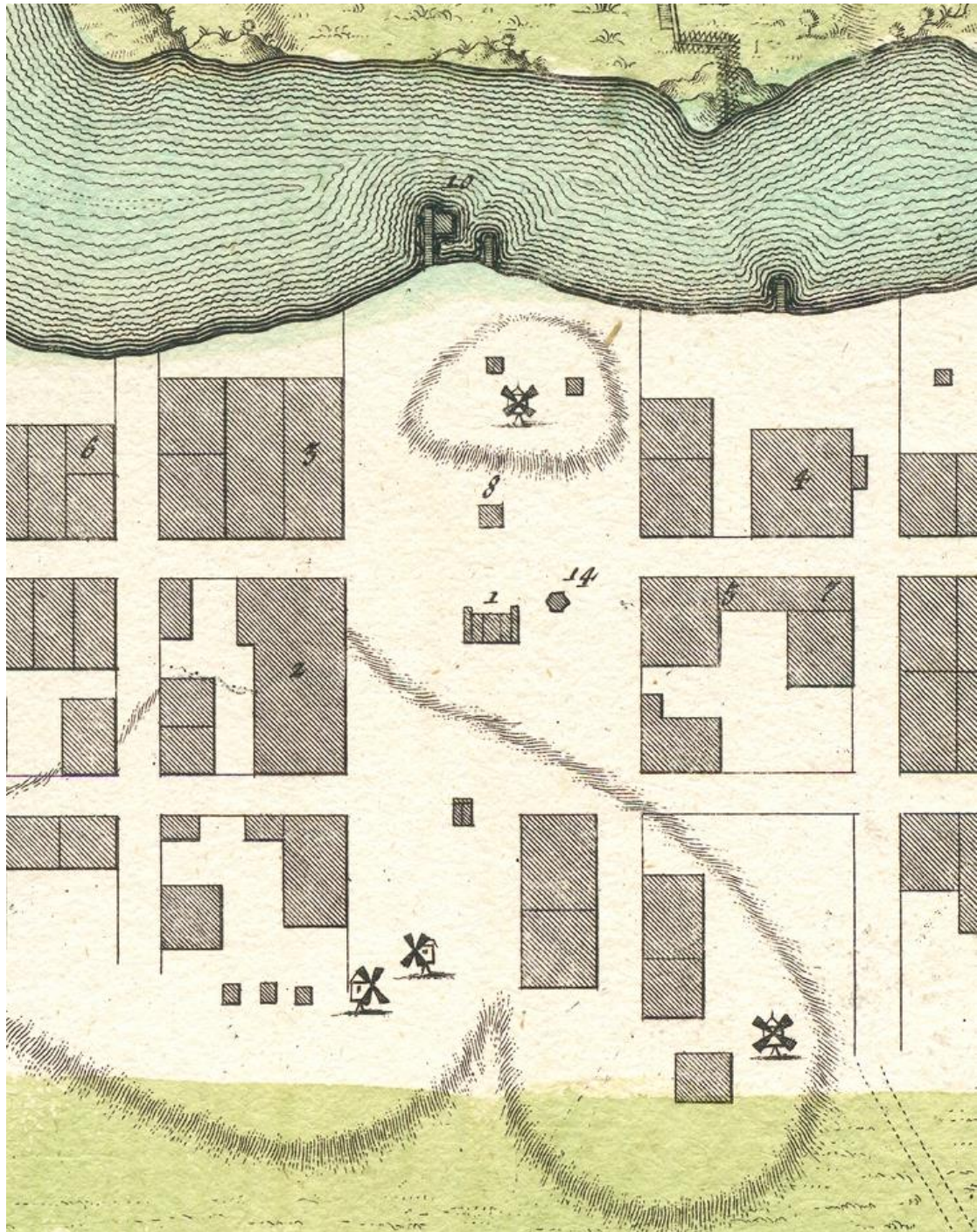
ruotsalaisten venemiehetkin tarvitsivat paikkansa. Tietoa tästä kaikesta on valitettavasti kovin niukasti.

Pian rauhan tultua laadittiin kaupungin rakennuksista päiväämätön luettelo[89]. Siinä on numeroituina olemassa olevat yksityisten omistamat rakennukset kuntotietoineen, yhteensä 54 kappaletta. Toisen, valtiopäivävalitusta varten vuonna 1723 tehdyn luettelon mukaan[90] kaupunkilaisten 85 taloa (*hus*) oli täysin autioina ja rakennuksitta, 72 suurimmaksi osaksi hävitettyinä ja vain 24 jokseenkin käyttökelpoisia. Venäläisten paikalle rakentamista tai siirtämistä rakennuksista on erittelevääkin tietoa. Suurin osa sotaväestä asui teltoissa ja mökeissä kaupungin tonttialueen ulkopuolella olevilla pelloilla merenlahden ympärille rakennettujen vallitusten sisällä.[91]

Kaupunki, joka aikoinaan oli ollut virkeä kauppakaupunki, ei siis nyt pystynyt tarjoamaan paljonkaan asuintiloja. Siksi neuvottelut vaativat paljon rakentamista ja korjaamista. Vastuu tästä oli aluetta hallitsevalla valtakunnalla Venäjällä. Asia oli selvä jo heti tsaarin suostuttua uusiin neuvotteluihin ja Ruotsin hyväksyttyä Uudenkaupungin. Samoin oli toki käynyt myös edellisessä yrityksessä: Lövä rakennettiin kokonaan uudeksi.[92]

Venäläiset eivät olleet varautuneet siihen, että ruotsalaisneuvottelijat pääsisivät niin nopeasti Suomeen. Rakentamista ja kunnostamista ei ollut aloitettu ajoissa. Uuttakaupunkia hallinnoiva aiemmin mainittu majuri Lucas sai myös tämän tehtävän vastuulle. Tärkein rakennuskohde oli kongressitalo.[93] Se piti kiireesti rakentaa, koska sekä raastupa että muut isommat talot olivat kokonaan hävitetyt tai vanhuuttaan tuhoutuneet. Rakennustarpeista oli huutava pula. Suurin puute oli kunnollisista seinähirsistä, ovista, lasi-ikkunoista ja uuneja varten tiilistä. Niitä koottiin kaikkialta ympäristöstä myös purkaen pystyssä olevia taloja tai vaikkapa käytössä olevien tupien uuneja.[94]

Neuvottelutalolle raivattiin tila kaupungin keskeisimpään paikkaan torille[95]. Siinä otettiin korostetusti huomioon käyttäjät. Keskelle tuli 56 m²:n sali, jossa riitti tilaa isolle pyöreälle pöydälle tasavertaisia neuvottelijoita varten ja sihteerien erillisille pöydille niin, ettei kirjoittamista voinut vakoilla. Päättyihin tehtiin erilliset kamarit (lepohuoneet, à 35 m²) ja eteiset (à 21 m²). Kaikissa huoneissa oli lämmitystä varten uunit ja lasitetut ikkunat. Rakennus oli asemoitu geopolitiikan mukaisesti itä-länsi-suuntaan: itäpäädyn kamari ja eteinen oli varattu venäläisille ja länsipäädyn ruotsalaisille neuvottelijoille. Yhtä luontevaa oli, että ruotsalaisten asuinrakennukset olivat torin länsi- ja venäläisten itäpuolen kortteleissa.

Kuva 1. Ote Johan Homannin laatimasta Uudenkaupungin kartasta vuodelta 1750, jossa etelä on yläreunan suunnassa. Numero 1 osoittaa kongressitalon keskeisen sijainnin. Muut numerot merkitsevät neuvottelijoiden asuntoja ja muuta kongressiin liittyvää: 2) kreivi Bruce, 3) kanslianeuvos, myöh. salaneuvos Osterman, 4) kreivi Lillienstedt, 5) paroni Strömfelt, 6) venäläisten salainen kanslia, 7) ruotsalaisten salainen kanslia, 8) venäläinen päävahti. Lähde: Grundriss ... 1750.

Koska rauhanneuvottelut ja saavutettu rauhansopimus olivat koko Euroopalle todella tärkeitä, neuvotteluista kerrottiin maailmalla[96] ja painettiin myös kuvia. Hollannissa valmistettu yleisesti myytäväksi tarkoitettu neuvottelusalua esittävä kuva[97] suurentelee varmasti koko komeutta, joka noudattelee eurooppalaista muotia niin puvuin kuin sisustuksin. Mutta niin ruotsalaiset kuin venäläiset olivat hyvin selvillä tyyleistä ja investoivat paljon omaan näyttävyyteensä. Ei siis ole perusteltua korostaa tilojen rahvaanomaisuutta tai kurjuutta[98]. Ylellisen vaikutelman luomiseen oli monenlaisia keinoja. Puvut, peruukit, käyttökotiit, ruokailuvälineet ja usein myös huonekalut kuljetettiin mukana, paljaat seinät voitiin peittää seinäverhoilla tai irtotapeteilla tai ne voitiin päällystää maalatuin paneelein.[99]

Kuva 2. Hollantilainen todennäköisesti liioitteleva näkemys neuvottelusalun näyttävyydestä. Kansainvälistä muotia toki Uudessakaupungissakin noudatettiin. Tuolien selkänöissä näkyvät neuvottelevien valtakuntien vaakunat. Lähde: VREEDE tekening tusschen de Plenipotentiarissen ... 1721.

Jokaisen neuvottelijan residenssiksi valittu talo vaati lisäyksiä ja korjauksia. Käyttöön otettiin sopivimmat tontit[100] ja kesäkuuhun mennessä niille aikaansatiin kohtuulliset olot. Rakennuksia voidaan joissain tapauksissa verrata Laukon kartanon 1600-luvun päärakennukseen[101].

Kongressitalon kohdalla torin itäreunalla oli Venäjän pääneuvottelijan kenraalimajuri Bručen[102] residenssi Ranckenin tontilla[103]. Korjaamisien lisäksi, joita tehtiin myös kaikilla muilla käyttöön otetuilla tonteilla, sinne tuotiin kaksi tupaa. Sitä vastapäätä torin länsilaidalle tuotiin Salmen rustitalalta asuinrakennus[104] paroni Strömfeltille. Vanha pappila eli Kräkin tontti torin lounaispuolella osoitettiin kreivi Lillienstedtin residenssiksi. Uudenkirjon pappilasta tuotiin sinne kaksi kamaria.[105] Kanslianeuvos Osterman[106] sai talonsa torin kaakkoispuolelle[107].

Kummallekin neuvottelukunnalle perustettiin omat ”salaiset” kansliat, venäläiselle Ostermanista itään ja ruotsalaisille Lillienstedtistä länteen.[108] Niiden tienoilla lienevät olleet myös kanslia- ja muun henkilökunnan asunnot.

Pohdittaessa neuvottelijoiden olosuhteita on mahdollista tehdä vertailuja Ahvenanmaan Lövössä pidettyihin neuvotteluihin. Sinne rakennetuista rakennuksista on säilynyt enemmän tietoa, sillä venäläisten tilit ovat säilyneet sieltä paremmin. Lövössä rakennuksia myös rakennettiin ja korjailtiin kongressin pitkittyessä.[109] Performanssimaisemaakin sieltä voi kuvailla, kun riippumaton matkailija oli osunut paikalle ja julkaisi muistelmansa.[110] Kun vielä otetaan huomioon ruotsalaistenkin suurempi *suite* ja käytössä olleet omat sotilaat, on Lövö näyttänyt loistavampana ja kummankin hallitsijan kunniaa korostaneempana kuin Uusikaupunki. Tätä ei poista se, että Lövössä sopimusta ei saatu aikaan, toisin kuin Uudessakaupungissa.

Uudessakaupungissa torista rantaan päin ruotsalaispuolen ja venäläispuolen erotti toisistaan entinen Vasaborgin kreivikunnan residenssikortteli ja Fabermanin tontti. Sinne oli pystytetty venäläisten päävartio ja muita sotilasarakennuksia.[111] Koko kaupunki jäsenyi neuvottelujen ”maisemaksi”. Keskiakseli, rannasta torin läpi kaupungin pelloille, missä sijaitsi paljon venäläissotilaiden asumuksia, erotti tyylikkäästi toisistaan venäläisten neuvottelijoiden itäpuolen ja ruotsalaisten länsipuolen. Samankaltainen fyysinen kahtiajako oli toteutettu aikoinaan myös Lövössä.

Neuvottelijoiden seurueet hoitivat taloutensa itse. Tätä varten oli kaupungissa lisätty ja siirretty erilaisia karjasuojia.[112] Christer Kuvaja on tutkinut elintarvikkeiden käytännön hankintaa[113], mutta yksilöidysti neuvottelujen toimista on vähän tietoja. Kenraalikuvernöörin arkistossa on säilynyt yksi tätä kongressia koskeva tilitys ja siinä kerrotaan myös ruotsalaisten saamista tavaroista.[114] Kovin paljon niistä ei saa irti, mutta monipuolisesta liharuoasta ei näy ruotsalaisillakaan olleen puutetta. Viineistä tai muista hienommista tavaroista ei ole tietoja.[115] Haastavien sodan runtelemien olosuhteiden ja Udestakaupungista Tukholmaan tehtyjen hankalien kauppamatkojen takia Lövön kaltaiseen ylellisyyteen ei voitu yltää, mutta säädynmukaisuutta ei myöskään voitu alittaa.

Mitä ilmeisemmin ruotsalaisilta ei ole säilynyt omia tilejä, mutta jonkin verran neuvottelukuluista voidaan päätellä kirjeiden perusteella. Muistiossaan helmikuussa 1721[116] Lillienstedt eritteli tarkasti, millaista esiintymisen ja toiminnan täytyi olla, kun otetaan huomioon myös neuvottelijoiden edustamat majesteetit. Neuvottelijoiden kohtaamiset edellyttivät tasokasta tarjoilua viineineen ja riittävän hienoja tarjoiluvälineitä.[117] Pöytäkirjojen ja muistiinpanojen joukossa onkin usein mainittu

venäläisten neuvottelijoiden ja heidän seurueittensa jäsenten kestityksiä[118], kuten myös näiden tarjoamia päivällisiä[119]. Yksityiskohtia kuten ruokalista ja muuta vastaavaa ei tiedotettu kuninkaalle eikä kansliapresidentille. Ilmeisesti ajateltiin, että tarjoilut ovat ilman muuta säädyn mukaisia – jos niin ei olisi ollut, siitä ehkä olisi kirjoitettu, sillä se olisi ollut kunnianloukkaus[120]. Ruokatavaroiden ostohinnoista oli etukäteen niin paljon tietoja, että Lillienstedt esitti vakavasti niiden ostamista Ruotsin puolelta. Suomen kalleus oli ymmärrettävää: maassa oli valtava puute kaikesta. Matkan aikana ja perilläkin[121] tämä koettiin monta kertaa. Perille päästyään neuvottelijat ehdottivat, että käytössä olisi koko ajan kaksi postivenettä ja yksi saaristolaiva kapteeni Åmanin käytössä hoitamassa paitsi postia myös ruoka- ja muiden tuontitavaroiden kuljetusta.[122] Näin näyttää tapahtuneen, mutta ostoksia ei ole kirjeissä eritelty.

Ihmisten aikaansaama fyysinen konteksti, rakennettu ympäristö sävyineen ja viesteineen[123] vaikutti syvästi neuvottelijoiden oloihin. Sotatoimet olivat aiheuttaneet suuret tuhot Ruotsin puolen rannikolla, missä se oli haitannut kulkuvälinelaivan hankkimista. Uudessakaupungissa vaikutus tuli ilmeisemmin esiin siinä, että residenssit ja muut rakennukset oli saatava käyttökuntoon. Ruotsalaiset talonpojat suhtautuivat neuvottelijoiden kulkutarpeeseen hyvin nihkeästi ja avustivat matkalaisia vain pakon edessä. Venäläiset sotilaat ja muut rakentamiseen ja oleskelun muiden fasiliteettien toteuttamiseen komennetut ahkeroivat vähintään tyydyttävästi, kuten kirjeistä näkyy. He palvelivat herroja ottaen huomioon näiden ylhäisyyden ja kunnian. Voi hyvin ajatella, että venäläisille oli kunniaakysymys tuottaa tärkeiden neuvottelujen arvoinen ympäristö. Olihan selvää, että valloittaja-tsaari vastasi tilasta, ja jos se ei olisi ollut siedettävä, se olisi pilannut tsaarin mainetta.

Neuvottelijat puolestaan elivät väliaikaisessa ympäristössään niin tapojensa mukaisesti kuin se vain oli mahdollista. Heitä ja heidän talojaan suojeltiin, heidän liikkumisiaan tarpeen mukaan avustettiin, heidän ateriansa olivat niin ”säädynmukaiset” kuin ne pitkien välimatkojen ja paikallisen niukkuuden vuoksi voitiin toteuttaa. He vierailivat toisen osapuolen neuvottelijoiden luona ja kestitsivät heitä sopivin välein. He viettivät normaalitapaan merkkipäiviä, kuten hallitsijansa syntymäpäivää. He kirjoittivat jatkuvasti kirjeitä niin ”viran puolesta” majesteetilleen kuin myös epävirallisemmin korkeille virkamiehille. Vain yhteyksistä kotiin, sukulaisiin tai ystäviin ei ole näyttöä, vaikka sellainen kuului ilman muuta säädyllyisiin tapoihin. Näin he säilyttivät koko ajan ”säädynmukaisen kulttuurinsa”.

Kunnian performanssi – neuvottelut

Rauhasta neuvottelevat, joiden valinnat kiirivät pikauutisina kaikkialle Eurooppaan, edustivat ennen muuta hallitsijoidensa arvoa ja kunniaa. Valintoja ei voinut tehdä vain oman valtakunnan kannalta, vaan tähtäimessä oli myös yleinen arvonanto. Pitkällinen neuvottelukokemus ja riittävän korkea yhteiskunnallinen asema pantiin merkille kaikkialla.

Venäjän neuvottelijoiksi tsaari nimitti samat herrat, jotka olivat toimineet myös Lövössä 1718–19. Venäjän pääneuvottelija oli kenraalimajuri Jakob Vilimovits Bruce, Venäjällä syntynyt, mutta skotlantilaista sukutaustaa oleva ja matemaattisissa tieteissä laajasti oppinut herra. 1600-luvun lopusta alkaen hän toimi tsaarin läheisenä seurana

sekä sota- että muilla matkoilla. Vuonna 1717 tsaari nimitti hänet vuori- ja käsiteollisuusministeriön johtajaksi ja antoi senaattorin arvonimen.[124] Hänen vahva asemansa suhteessa tsaariin näkyy selkeästi siinä, että hänen ei tarvinnut itseään korostaakseen olla tarpeettoman julma tai epäkohtelias. Bruce oli Turussa huhtikuussa ja toivotti kirjeitse ruotsalaiset tervetulleiksi Uuteenkaupunkiin.[125] Sinne hän saapui itse vain pari päivä heidän jälkeensä[126].

Toinen, Brucen alainen, oli Mecklenburgissa syntynyt Heinrich Andrei Osterman, nopeasti ylennetty virkailija, joka tuli Uuteenkaupunkiin kanslianeuvoksen titteliä kantaen.[127] Häinkin oli ollut neuvottelijana Lövössä.[128] Muut joutuivat odottamaan Ostermania aina toukokuun loppuun asti[129]. Oliko tämä vain neuvottelutaktiikkaa vai oliko hänellä terveys- tai muita syitä viipyä, ei ole varmuudella tiedossa.[130]

Kongressin alusta alkaen Lillienstedtin ja Strömfeltin kirjeet kuvasivat Brucen kohteliaaksi ja ymmärtäväiseksi, mutta sanatarkasti tsaarin ilmoittamasta kannasta kiinni pitäväksi. Kun Osterman vihdoinkin saapui ja istunnot pääsivät koko kokoonpanossaan alkuun, ilmapiiri huononi.[131] Osterman osallistui keskusteluihin hyvin hanakasti, inttäen ja ylimielisestikin[132]. Hän toimi jopa epäkohteliaasti ja epäkorrektisti, siis aatelin säädynmukaisuuden alittaen.[133] Joko se oli hänelle asetettu rooli tai se kuului hänen tapansa korottaa asemaansa.

Ruotsia edusti kaksi tasavertaista täysivaltaista neuvottelijaa. Toinen heistä oli arvosta ja kunniaa huolellisesti kiinni pitävä kreivi valtaneuvos Johan Paulinus Lillienstedt[134]. Häinkin oli ollut Lövössä, mutta osallistunut myös Hannoverin, Preussin ja Tanskan kanssa käytyihin rauhanneuvotteluihin. Hän oli pappissuvusta ja pitkän ja ansiokkaan virkauran kautta kohonnut ylhäiseen asemaansa. Toinen oli aatelissyntyinen vapaaherra maaherra Otto Reinhold Strömfelt[135]. Näiden esiintymisessä neuvottelujen aikana, mikä tulee hyvin näkyviin pöytäkirjoissa ja kirjeissäkin, Strömfelt vaikuttaa jyrkemmältä, pikaisemmalta ja inttävämmältä kuin Lillienstedt. Syntyy kuva, että Bruce ja Lillienstedt olisivat mondeenimpia ja Osterman ja Strömfelt ”rahvaanomaisempia”. Pöytäkirjoissa tämä näkyy niin, että yhden istunnon kaikista puheenvuoroista keskimäärin reilusti yli kolmasosa on Ostermanin, samoin kolmasosa Strömfeltin ja loput jakautuvat Brucen ja Lillienstedtin kesken[136]; kirjeissä henkilöiden toimien moraaliala ja käyttäytymistä alleviivataan vahvasti[137].

Niin Venäjän tsaari kuin Ruotsin kuningas olivat vaatineet sekä kongressin pikaista alkamista että nopeaa toimintaa. Molemmat jäivät toteutumatta. Aloitus viivästy, koska ruotsalaiset eivät päässeet paikalle nopeasti vallitsevista ympäristönsä olosuhteista johtuen. Tosin venäläiset eivät olleet odottaneet, että meren ylittäminen olisi ollut lainkaan mahdollista jäiden aikaan, joten he eivät olleet aloittaneet valmisteluja ajoissa. Toinen, erityisen silmiinpistävä syy kongressin alkamisen siirtymiselle oli se, että Osterman viivytti yli kuukauden tuloaan. Milloin hänen sanottiin olevan Tallinnassa tsaarin luona, milloin Riikassa sairaana.[138] Todennäköinen syy viivyttelylle oli se, että tuona aikana venäläinen kaleerilaivasto ehti vielä tehdä hyökkäyksiä Ruotsin rannikolle ja siten lisätä painetta neuvotteluihin. Yli kuukauden ajan jouduttiin siis tyytymään keskusteluihin Brucen, Lillienstedtin ja Strömfeltin kesken.

Kummallakin osapuolella oli selkeä tiukka valtuutus ja ohje. Tsaarin allekirjoittama asiakirja sisälsi kolme kohtaa: Ruotsin on luovutettava Inkeri ja Viro kaikkine kaupunkineen ja maineen, Viipuri ja sen ja Pietarin välinen maa sekä Käkisalmen kaupunki ja sen lähialue; Liivinmaa siirtyy Venäjälle sopivasta lunastushinnasta; tsaari on valmis takaamaan Ruotsin nykyisen hallitusmuodon.[139] Vaatimuslista noudatteli pääpiirteissään aiempaa Lövon tarjoust[140].

Ruotsin valtuutus oli 12-kohtainen.[141] Valtaneuvosto ja aluksi myös kuningas evästivät neuvottelijat pysymään hyvin tiukkoina. Kuningas antoi kuitenkin useita uusia ohjeita[142] ja ajan kanssa päämääränä oli enää lähinnä sopimuksen aikaansaanti.[143] Lopulta Fredrikille tärkeintä olivat Venäjän valtaamien alueiden saaminen mahdollisimman laajasti takaisin ja Ruotsin suvereenisuuden takaaminen sisäisissä asioissa[144].

Ruotsalaisneuvottelijoiden toimintaa häiritsi epäselvyys siitä, mikä merkitys keväällä Pietarissa olleen Campredonin kannanotoilla oli.[145] Ruotsalaiset tunsivat ne, mutta ongelma oli siinä, että venäläiset neuvottelijat vetoisivat niihin kuin ne olisivat jo ”käytännössä sovitut”[146]. Campredon suhtautui Ruotsin mahdollisuuksiin hyvin epäilevästi ja piti Venäjän sotavoimia aivan ylittämättöminä. Ruotsalaisneuvottelijat eivät voineet hyväksyä hänen pessimismiansa ja pyrkivät kaikin voimin kevyempiin menetyksiin.

Alusta alkaen Lillienstedt ja Strömfelt yrittivät saada selville, missä olisivat tsaarin vaatimusten äärimmäiset rajat. Heti ensimmäisessä virallisessa kohtaamisessa 11.5.[147] Bruce kertoi ensin tsaarin voivan haluta pitää kaikki sodan aikana valloittamansa alueet. Ruotsalaisten mielestä tämä oli aivan liioiteltua ja vetosivat Ruotsin Englannin-suhteisiin.[148] Bruce laajensi sanomaansa yksityiskohdilla. Tsaari oli pääasiassa kiinnostunut Itämerestä muun muassa uuden pääkaupunkinsa vuoksi ja siksi Viro, Liivinmaa ja Inkeri olivat hänelle välttämättömät. Suomesta voitaisiin neuvotella, mutta Suomeen luettu Viipuri oli ehdottomasti liitettävä Venäjään Pietarin kaupungin ja merenkulun turvallisuuden takaamiseksi. Ruotsalaiset yrittivät uudelleen: he luovuttivat Brucelle muistion, joka painotti Viipurin välttämättömyyttä Ruotsille. Tällöin Bruce loivensi hieman aikaisempaa kantaansa: ilman Liivinmaata ja Viipuria ei rauhaa solmittaisi.[149] Tätä kohteliasta tiukkuutta ruotsalaisneuvottelijat kiittivät kirjeissään.

Nimenomaan Viipurista tulikin koko neuvottelujen ajaksi pahin kynnys. Venäjän kanta oli, niin nyt kuin Lövöissäkin, että se olisi Ruotsille hyökkäysten portti[150], ja Ruotsi taas painotti sen taloudellista merkitystä sekä koti- että ulkomaankaupassa[151]. Keskusteluun otettiin myös historian kokemukset, kuten vuosisatoja oli ollut tapana kerrottaessa onnistumisista tai epäonnesta[152]. Strömfelt tarjoi Alankomaita: ne olivat menestyneet kaikkialla maailmassa ilman sotimista naapuriensa kanssa. Se osoitti kiistatta, että rauha on aina edullista. Ruotsin ”goottien ajan” piirre idän naapuria kohtaan oli ollut hyökkäämättömyys: Venäjän ja Ruotsin oli siis mahdollista elää sovussa. Kiistämättä näitä esimerkkejä Bruce otti esille juuri käydyin Ruotsin aloittaman pitkän ja tuhoisan sodan, mitä ruotsalaisten oli mahdotonta mitätöidä.[153]

Ensimmäisten kokousten merkittävä saavutus oli käytännön asioista sopiminen.[154] Titulatuureja ja muita arvoasemia kuvaavia seikkoja täsmennettiin neuvottelujen kuluessa, olihan sopimusteksti valtaa ja kunniaa performoiva kansainvälinen viesti. Sopimuksessa niin osapuolet kuin kohteena olevat alueet eriteltiin ja nimettiin hyvin tarkasti, sillä niihin liittyi myös juridisia sisältöjä.[155]

Ostermanin saavuttua toukokuun lopussa viralliset neuvottelut pääsivät käyntiin.[156] Paljon asioita saatiin istunnoissa sovittua ilman suurta kiistaa. Luovutettavien alueiden väestöille luvattiin oikeus omaisuuteensa, lakeihinsa ja uskontoonsa. Ruotsalaiset tavat kelpasivat venäläisillekin. Vapaa kaupankäynti sallittiin, lunastushinnat määriteltiin. Tsaarilla oli varaa olla ymmärtäväinen ja vapaamielinen.

Kansainvälis-poliittiset kysymykset veivät melko vähän aikaa, vaikka intressipiirejä oli paljon. Ruotsillahan oli jo rauha useimpien valtakuntien kanssa. Epävarmoja olivat vielä Englannin suhde Venäjään ja Puolan Ruotsiin.[157] Molemmat saatiin sovittua siirtämällä niiden lopullinen ratkaiseminen erillisneuvotteluihin.[158]

Ruotsalaisten kannalta neuvottelujen sujumista haittasi se, että venäläisten vakoilu onnistui hyvin. He näyttävät tunteneen Tukholman kirjeenvaihdon sisällön, vaikka se kuljetettiin kuriiripostina ja osittain käyttäen salakirjoitusta[159]. Ruotsalaisten vakoilu ei yltänyt tsaarin hovin ytimeen.

Onkin mielenkiintoista seurata kirjeiden kulkua Uudenkaupungin ja Tukholman välillä. Vaikka neuvottelijoiden seurueen keväisessä saapumisessa oli niin paljon hankaluuksia ja hidastuksia, kuriirit kuljetettiin hyvinkin nopeasti meren yli kumpaankin suuntaan. Tottuneiden postitalonpoikien ollessa airoissa soutamalla pääsi, olipa sää melkein millainen tahansa. Tietysti onnettomuuksien vaara oli olemassa ja varsinkin keväällä vastauksia jouduttiin odottamaan ja kyselemään. Uudessakaupungissa laaditun kirjeen päiväyksen ja Tukholmassa vastaanoton tai valtaneuvostossa käsittelyn päiväyksen välillä on parhaimmillaan vain kahden kolmen päivän väli. Aina ei näin käynyt. Ilkein yllätys lienee ollut se, että neuvottelijoiden ilmoituskirje ratifiointien vaihdosta ei ollut saapunut syyskuun loppuun mennessä ollenkaan Tukholmaan, minkä he kuulivat vasta lokakuun alussa saapuneelta maaherra Johan Henrik Frisenheimilta[160]. Tukholmasta Uuteenkaupunkiin päin kuljetus näyttää usein kestäneen kauemmin, mille on mahdotonta löytää kunnan syytä. Pisimmillään matka vei jopa seitsemän päivää. Venäläisistä kuriireista ja postin kulusta itään päin on vastaavaa tietoa kovin niukasti. Sillä suunnalla kuljettiin pääasiassa maitse[161], joten kesäinen kulku oli vähemmän sään armoilla kuin Ruotsin merikuljetus. Reitit myös vaihtelivat enemmän, koska vastaanottaja-tsaari liikkui paljon. Hyvin nopeistakin kuljetuksista idän suuntaan on mainintoja.[162] Oletettavaa on, että maitse kuljetus oli näin kesällä vakaampaa kuin meritse.

Neuvottelujen loppupuolella, kun Viipurinkin päätymiseen Venäjälle oli tyydyttävä, onnistuivat ruotsalaiset saamaan tärkeän myönnytyksen. Raja, jonka venäläiset olivat kaavailleet kulkevan Pyhtäänjoen suulta Saimaalle Lappeenrannan länsipuolelle ja sieltä itään Käkisalmen lääniin Stolbovan (1617) rajaan, saatiin muutettua. Aluksi käytettävissä olevista kartoistakin oli erimielisyyksiä. Suomalainen kartta sai lopulta hyväksynnän. Keskustelu kietoutui Viipuriin suuntautuvan merenkulun ympärille.

Venäläiset esittivät, että Viipuri olisi aina vapaan kaupankäynnin paikka, joten ruotsalaiset eivät tarvitsisi sinne vievää omaa väylää. Myös maantieyhteys Käkisalmeen oli Venäjälle tärkeä. Ruotsalaisten ehdotus Säkkijärvelle asti lähellä rantaa kulkevasta rajasta lopulta voitti.[163]

Elokuun alkupuolella venäläiset keskeyttivät neuvottelut viikoksi vedoten Ostermanin sairastumiseen. Todellinen syy lienee ollut se, että näin saatiin aikaa kontribuutioiden keräämiseen alkavalla satokaudella.[164] Sopimuksen viimeistelyvaihe alkoi 16.8.1721. Jokainen asia pykäläjärjestyksessä käytiin sanatarkasti läpi. Viipurin seudun rajaa ei kuitenkaan ”omalla paikallaan” käsitelty, sillä siihen odotettiin tsaarin kantaa.[165] Vasta 28.8. venäläiset neuvottelijat saivat tsaarilta luvan rajan muuttamiseen. Sen täsmentämiseen oli hankittu Viipurin komendantti Ivan Maksimovits Schuvalov (vanhempi, kuoli 1737) paikalle. Sopimusteksti valmistui. Seurasi pari päivää kestäneet tekstin kääntämiset. Saksa oli ollut neuvottelukieli ja nyt ruotsin, saksan ja venäjän termit oli saatava vastaamaan neuvottelutuloksen sisältöä. Olihan välttämätöntä, että tulevaisuudessakin erikielisiä versioita luettaessa merkitykset pysyisivät päätetyn kaltaisina. Lopulta 30.8. koko sopimustekstin erikieliset sisällöt saatiin viimeistelyä ja ne hyväksyttiin allekirjoituksin.[166] Rauhan päämäärä oli ”vilpiton, varma ja pysyvä rauha sekä ikuinen Ystävyys”.[167] Valmistuneet tekstit kiidätettiin hallitsijoiden ratifioitaviksi, mikä tapahtui sekä Tukholmassa että Pietarissa 9.9.1721.

Tsaarille tärkeintä oli saada sota loppumaan, Ruotsi kuriin ja pääkaupunki Pietarin liikenneyhteydet Eurooppaan kuntoon. Alkoi olla viime hetkiä, että vetäytyminen Suomesta ehdittiin hoitaa ennen talven tuloa, sillä Suomen miehityksen jatkaminen ei ollut edullista. Kaikkien vihollisuuksien oli sopimustekstin mukaan[168] loputtava Suomessa heti allekirjoituksen jälkeen ja kaikkialla muualla viimeistään kolmen viikon kuluessa ratifiointien vaihdosta. Aikaero oli pakko ja järkevää määritellä näin ottaen huomioon valtakuntien laajuudet ja tiedonkulkua hidastavat etäisyydet.

Kuningas Fredrik oli sotilaallisesti ja poliittisesti täysin alakynnessä. Valtakunnan varat olivat lopussa eikä Ranskan ja Englannin lupaamia tukirahoja kuulunut. Hänen oli tyydyttävä sanelusopimukseen lähes kaikissa asiakysymyksissä. Vain vaara siitä, että Venäjä saisi vapaan kulun Saimaalle ja sitä kautta koko Sisä-Suomeen, pystyttiin välttämään. Liivinmaan lunnasrahat, joihin tsaari oli heti suostunut, voitellivat hieman särkevää sydäntä.

Kysymys oli monin tavoin kunniaista. Ruotsin kunnia säilyi, sillä rauhansopimuksen sanamuodoista oli saatu karsittua pois ja korvattua neutraalimmilla kaikki ne, jotka olisivat sitä himmentäneet. Millään alueella ei tehty ”capitulatiota”[169] eikä Venäjään liitettyjen ”asukkaiden” nimitys muuttunut ”alamaisiksi”[170]. Myös kummankin valtakunnan eri alueiden erityislaatuisten nimet säilytettiin[171]. Ei Fredrikiä eikä Ruotsin valtakuntaa mitätöity, vaikka alueita siirrettiin Venäjään. Ruotsi säilytti monipuolisen kuvansa ainakin muodollisesti.

Sotilaallisesti ylivoimaisen tsaarin kunnia säilyi ja kasvoi. Ainoastaan ”lyhyen aikaa” Ruotsilla olleen Käkisalmen läänin pohjoisosa jätettiin Ruotsille, kun raja vedettiin Laatokan pohjoispuolelle. Lappeihin ei puututtu, vaan Lapinmaista keväällä 1720 tehty

sopimus jäi voimaan[172]. Tsaari oli siis antelias ja kohtuullinen vaatimuksissaan ja ikuisiksi ajoiksi Ruotsi suorastaan ”kasvoi”.

Rauhansopimuksen osapuolten tasavertaisuudesta kerrottiin sopimuksen alkuosissa. Johdannossa rauhanneuvottelujen alku esitettiin tyylikkäästi kummankin valtakunnan hallitsijoiden ajattelun tulokseksi. Neuvottelijoiden tituluurit huolellisesti ilmoittaen kuvattiin neuvottelut vaikeiksi, mutta onnistuneiksi. Ensimmäisessä pykälässä sitten selitettiin osapuolet niin, että niiden välinen potentinen epätasapaino ei näy. Tämä on tietysti näytelmää, joka kuuluu asiakirjan normaalimuotoon, mutta se on myös tekstin tehtävä: säilyttää osapuolten kunnia kaikkien silmissä. Kumpikin osapuoli saattoi tulevaisuudessakin esittää (performoida) tällä tekstillä suvereenisuuttaan ja kunniaansa.[173]

Valta siirretään – jälkinäytöksiä

Sopimustekstien saavuttua pääkaupunkeihin ne tarkastettiin huolellisesti. Pietarissa itse sopimusteksti käännettiin venäjäksi. Hallitsijoiden allekirjoitettaviksi laadittiin Tukholmassa ruotsiksi ja Pietarissa venäjäksi ratifiointiasiakirja. Kumpikin hallitsija allekirjoitti oman asiakirjansa 9.9.1721.

Neuvottelijat odottivat kiihkeästi ratifiointien saapumista vaihdettaviksi Uudessakaupungissa, kuten sopimus vaati. Tukholmasta allekirjoitus saapui jo 11.9., mutta Pietarin kappaleta jouduttiin odottamaan vielä päiviä. Sopimukseen uskottiin kuitenkin niin vahvasti, että venäläinen sotaväki aloitti jo vetäytymisensä valmistelut. Vaihtopäiväksi sovittiin 19.9. Vihdoin 17.9. tsaarin ratifiointi saapui, mutta se yllätti: sekä sopimus että ratifiointiasiakirja oli kirjoitettu venäjäksi ja sidottu yhteen ja kokonaisuus oli allekirjoitettu ja vahvistettu. Ruotsalaiset vaativat tekstit (käännettyinä) nähtäväkseen ja vertailtavakseen, mutta se olisi vienyt liikaa aikaa, joten päädyttiin kompromissiin. Venäläisneuvottelijat laativat varmistusasiakirjan, että sopimus on ennallaan. Ratifiointiasiakirja käännettiin saksaksi kuten ruotsinkielinenkin.[174]

Ratifiointien vaihdosta tehtiin hyvin juhlallinen tilaisuus[175]. Tekstit luettiin neuvottelusalissa ääneen, ja kun myös varmistusasiakirja hyväksyttiin, kaikki käsiteongelmatkin todettiin ratkaistuviksi. Asiakirjat luovutettiin toiselle osapuolelle arvokkaasti. Venäläisiä sotilaita oli järjestetty torille ruotsalaisten kunniavartioksi ja venäläinen jalkaväkirykmentti satamaan neljään kaleeriin. Venäläisten roolissa kaleereiden tykit laukaistiin ja ruotsalaisroolissa ”kunnivartio” vastasi ampumalla (käsiasein) ilmaan. Kolme eläköön-huutoa kajahti kahteen kertaan. Tilaisuus oli päättynyt.[176] Vaikka oltiin kaukana muusta maailmasta, ei asiaankuuluvia manöövereitä jätetty tekemättä. Tilanteen tärkeyden esitys vastasi osapuolten arvoa ja korosti heidän ja heidän hallitsijoittensa kunniaa. Uutiset tästä saivat nyt levitä kaikkialle.

Viimeinen juhla-ateria järjestettiin samana päivänä Lillienstedtin luona Venäjän neuvottelijoille, heidän seurueilleen sekä kaikille upseereilleen.[177] Osapuolet esiintyivät arvonsa mukaisesti. Tapoihin kuului kiittää vastapuolta lahjoin. Jo kesällä nopeaa neuvottelua odottaen ruotsalaiset olivat tiedustelleet venäläisvaltuutettujen kiinnostuksen kohteita ja kuningas oli *inkognito* lähettänyt heille sopivat lahjat.[178]

Bruce harrasti mitalien keräämistä[179], joten hänelle tuotettiin 24 kultaista mitalia, joissa kussakin oli Ruotsin hallitsijan muotokuva Kustaa Vaasasta Fredrikiin. Osterman ei ollut ilmaissut mitään sopivaa toivetta, joten hänen rouvalleen oli päädytty lahjoittamaan hopeiset astiastot.[180] Bruce otti lahjansa vastaan jo kesällä. Osterman sen sijaan kieltäytyi, mutta piti lahjansa kuitenkin hallussaan sopimuksen valmistumiseen asti, jolloin se toteutti tehtävänsä. Rouvan lahjan virallinen viesti tuli nyt ilmi: kohteliaisuuslahja herra Ostermanille. Lahjojen arvot lienevät olleet herrojen arvojen mukaiset, Brucelle arvokkaampi kuin Ostermanille, mutta asianmukaiset ja kohteliaat.

Tsaarin lahjat ruotsalaisille neuvottelijoille ja heidän seurueelleen olivat ”huomattavammat kuin (Venäjän) hovilla muuten oli tapana”. He saivat lahjansa ilmeisesti rahana, sillä muusta ei ole mainintoja. Siitä, onko näitä rahoja annettu myös jotenkin salaa ja lahjuksina, ei ole vahvaa näyttöä.[181] On mahdollista, että epätarkka lahjoista kertominen on johtunut siitä, että ne ovat olleet ”vain rahaa”. Se ei kuitenkaan ollut heitä kohtaan alentavaa. – Lahjan suuruus kuvaa myös antajansa itsestään näkemää arvoa ja kunniaa. Siksi ei ole ihmeellistä, vaikka tsaari olisi antanut nyt tavanomaista suuremmat rahalahjat tärkeän neuvottelutuloksen synnyttyä. – Kaikki yksityiskohdathan levisivät kaikkialle huhuina ja juoruina, yksityiskirjeissä ja tiedotteissa, joten tälläkin tavalla kunnian kuvasta oli hyödyllistä pitää kiinni[182].

Myös muut erilaisia palveluksia toteuttaneet henkilöt kuuluivat lahjanannon piiriin. Syyskuun alussa Ruotsin neuvottelijat esittivät, että myös muita venäläisiä tulisi palkita.[183] Nämä olivat nimittäin huolehtineet heidän oloistaan kiittävästi. Omilla rahoillaan ruotsalaiset neuvottelijat kiittivät vielä sataa venäläistä miliisiä, jotka olivat turvanneet heidän asuntonsa ja toimensa. Venäläiset palkitsivat puolestaan ruotsalaista sihteerin Pheifian ja ruotsalaisten kansliaa[184].

Pian juhlien jälkeen venäläiset neuvottelijat seurueineen lähtivät Uudestakaupungista, Bruce jo 22. ja Osterman 24.9. Heille annettiin ruotsalaiset passit[185], mikä konkretisoi sen, että alue oli taas Ruotsin hallinnassa. Sen sijaan ruotsalaiset neuvottelijat jäivät Uuteenkaupunkiin hoitamaan hallintoasioita, koska maassa ei ollut valtakunnan virkamiehiä.[186] Maaherrat saapuivat virkoihinsa vasta myöhemmin.[187]

Kiireellisin tehtävä oli venäläisten vetäytymisen avustaminen.[188] Sopimuksessa oli määrätty, että evakuointi suoritetaan neljässä viikossa ratifiointien vaihdon jälkeen ja ruotsalaiset kustantavat sen.[189] Sitä varten neuvottelijat nimittivät kaksi komissaaria, kapteeni Hougbergin ja kanslisti SteinMeyerin, huolehtimaan sopimuksen edellyttämästä huollosta. Näiden valtuutuksessa[190] annetaan merkittäviä tehtäviä. Evakuoinnin muonitus ja logistinen apu olivat keskeisintä urakkaa. Mutta evakuoinnin ajalta he vastasivat myös Suomen palauttamisesta Ruotsin hallintoon ja yhteiskuntajärjestykseen sekä venäläisten niin kruunun kuin yksityisen omaisuuden suojelemisesta. Se, että kaikki nämä monipuoliset tehtävät annettiin kahdelle ei hallinnollisella virkauralla kokeneelle henkilölle, johtuneen kovasta kiireestä ja henkilöpulasta. Näihin henkilöihin neuvottelijat näyttävät koko ajan luottaneen vakaasti, eikä nyt ollut mahdollista odotella normaalia virantäyttöprosessia.

Komissaarit matkustivat yhdessä Turkuun, josta heidän tiensä erosivat. Hougbergin osalle tuli Suuri rantatie Helsinkiin, jota kautta laivattiin venäläinen jalkaväki Pietariin, ja SteinMeyerille Ylinen Viipurintie Hämeenlinnan kautta rajalle. Tätä tietä vetäytyi hevosineen ratsuväki ja osa kasakoista. Kumpikin sai toimia tehtävässään melko itsenäisesti, sillä venäläiset sotilasjohtajat luottivat heidän paikallistuntemukseensa.[191] Ruoka- ja rehupula tunnistettiin[192] ja makasiineissa olevat ylimääräiset kontribuutioviljat saatiin ostaa käyttöön. SteinMeyerin kertomuksen mukaan venäläiset vetäytyivät Suomesta kurinalaisesti upseeriensa johdolla.[193]

Vielä ennen lähtöään välietapiltaan Helsingistä Bruce ja Osterman ehdottivat, että koska sopimuksessa sovittujen varsinaisten lähettiläiden valinta ja nimittäminen[194] vie aikaa, olisi suotavaa, että Ruotsi lähettäisi venäjää taitavan väliaikaisen edustajansa mitä pikimmin Venäjälle.[195] Asian tultua esiin valtaneuvostossa tähän suostuttiin ja Ruotsin kansliakollegion ehdotuksesta tehtävään asetettiin kanslianeuvos paroni Herman Cedercreutz.[196]

Kummankin puolen neuvottelijat käyttivät toisiaan neuvottelujen päätyttyäkin kirjeenvaihtoon, jonka viestit oli suunnattu hallitsijoille. Tämän voi ajatella johtuneen sekä heidän aseimensa hetkellisyydestä – valtuutuksella oli määräaikansa – että tietynlaisesta tuttuudesta, jota oli kehittynyt kuluneiden kuukausien aikana. Sitä paitsi heillä oli yhteisenä kielenä saksa eikä hallitsijoille voinut kirjoittaa suoraan.

Vaikean tehtävän suoritettuaan, ja kun ensimmäinen maaherra saapui Suomeen, Lillienstedt ja Strömfelt seurueineen valmistautuivat lähtemään Tukholmaan. Mutta tämäkään matka ei toteutunut vaikeuksista. Ensin jouduttiin odottamaan sopivaa laivaa, sitten sää keskeytti matkanteon niin, että saaristossa odotettiin taas laivassa nelisen vuorokautta. Lopulta päästiin meren yli ja Tukholmaan saavuttiin 13.10.1721.[197] Herrat laativat vielä yhden hyvin lyhyen paluuta koskevan kertomuksen ja Bruce ja Ostermanin ”jälkikirjeiden” sisällön kuvaavan muistion[198]. Näin he välittivät venäläisten neuvottelijoiden kiireellisinä pitämät asiat päättäjille. Osan he olivat jo toteuttaneet, kuten evakuoinnissa avustamisen. Sitten sekä fyysisesti että henkisesti hyvin raskas tehtävä oli virallisesti päättynyt.

Neuvottelijat olivat täyttäneet annetun tehtävän, aikaansaaneet rauhansopimuksen. He olivat majesteetilleen uskollisina hoitaneet Suomea, kunnes ensimmäinen maaherra oli saapunut ja ottanut taakan kantaakseen. Tärkeät asiakirjat ja muu arvokas välineistö tuotiin Tukholmaan ja luovutettiin keskushallinnon hoiviin. Säädynmukaiset ihanteet oli täytetty: kunnia, taitavuus, kohteliaisuus.

Per aspera ad astra

Tutkimuksessani, joka painottuu ruotsalaisiin neuvottelijoihin, olen jakanut Uudenkaupungin neuvottelujen historian neljään vaiheeseen. Ensimmäinen on matka Tukholmasta neuvottelupaikalle Uuteenkaupunkiin. Seuraavaksi paikallisia olosuhteita tarkastellaan päämääränä selvittää, millaiset fyysiset olot neuvotteluille luotiin. Kolmantena vaiheena, kunnian kuvan luomisena, ovat itse istunnot ja niissä aikaansaatu

rauhansopimus. Neljäntenä käsittelen ”jälkihoitoa”, heti sopimuksen ratifiointien vaihdon jälkeisiä toimia Suomessa.

Teoreettisena viitekehyksenä on Lefebvreen pohjautuva tilateoria 2000-luvun alussa ilmestyneine (Arnade e.a. 2002) muokkauksineen. Teorialle kehittynyt joustava tulkinta, josta myös Kaisu Kumpulainen puhuu[199], tekee siitä ajallisesti ja paikallisesti moninaiseen tutkimusteemaani hyödyllisen rakenteen ja käyttökelpoisen kielen (käsitteistön). Myös se, että tila tulkitaan imaginaariseksi kaiken muun kuin täsmällisen paikan osalta, antaa mielenkiintoisen mahdollisuuden punnita ihmisiä ympäristössään.

Ensimmäisessä vaiheessa, matkassa, korostuu kiinnostavasti Lefebvren ”tuotetun tilan” ja luonnonolosuhteiden lomittainen vaikutus neuvottelijoiden toimiin. Rannikon ryöstöretket ja fyysinen tuhoaminen olivat tuottaneet tilan, jossa ei ollut tarjolla kunnollisia asuinoloja eikä meren yli kulkemiseen tarpeellisia aluksia. Oli tyydyttävä valmistamaan itse tarvittava eli muokkaamaan tätä tilaa. Se onnistui, joskin aikaa kului kuninkaan vaatimaa paljon enemmän. Kun tämä ”ihmisten osuus” oli valmis, astui luonto esiin panemalla rajat tapahtumille. Väärästä suunnasta puhaltavat tuulet ja välillä tuulettomuus estivät meren yli purjehtimisen. Vasta kun tuuli oli otollinen, päästiin matkaan. – Samanlaisen vastoinikäymisen ruotsalaisneuvottelijat kokivat myös paluumatkalla, kun tuulen väärä suunta pysäytti kotimatkan melkein neljäksi vuorokaudeksi. – Mutta myös toinen ”luontoraja” oli edessä: Ruotsin puolen eli läntinen rannikkoalue oli lähes jäätön ja siis purjehduskelpoinen, mutta Ahvenanmaan ja Turun saaristo olivat vielä paljolti jäässä. Jää oli kuitenkin jo niin haurasta, että ei ollut mahdollista liikkua reillä. Se olisi vahvan jään aikana ollut käypä vaihtoehto, sillä venäläisiltä olisi saatu kuljetusapua. Kyseessä on korostuneesti aikaan sitoutunut paikkaongelma: aikakauden normaalissa vuodenzikossa maaliskuuhun oli jäästä aikaa Suomen saaristoissa – siis tavanomainen tilanne – mutta tuulen suunnat ja voima vaihtelivat päivittäin ja vaikuttivat matkantekoon yllättävästi.

Tämän sekä fyysisesti että ajallisesti muuttuneen ”matkan tilan” kokemus oli kuninkaalla ja neuvottelijoilla aivan eri. Kuningas ei nähnyt mitään konkreettisia esteitä, vaan syytti tahallisuudesta hidastelusta. Neuvottelijat kokivat turhautuneisuutta sekä ympäristönsä olojen että kuninkaan ymmärtämättömyyden takia. Tämä on hyvä esimerkki siitä, miten tutkimuksessa toimijuus ja näkökulma vaikuttavat vahvasti myös tilateoriaa käytettäessä.

Toinen jakso, Uusikaupunki neuvottelujen näyttämönä, sisältää keskeisesti ”tilan tuottamista”. Luonnonolosuhteet eivät vaikuttaneet ratkaisevasti, sillä venäläisten toimintakyky ja -taito riittivät hyvin aikaansaamaan halutun tuloksen, riittävän arvokkaan ympäristön kokoukselle. Kyse oli kunniaa. Rakentamisen venäläinen idea eli ”mentaalin tila” oli, että neuvottelupaikasta julkisuuteen leviävät tiedot osoittivat paikkaa hallitsevan osapuolen voimavaroja ja kulttuurista korkeaa tasoa. Kaupunkitilan rakenteella ”esitettiin” myös poliittis-maantieteellistä todellisuutta, idässä Venäjä ja lännessä Ruotsi, ja se pystytettiin näkyviin neuvottelijoiden residenssien asettelussa ja neuvottelutalon arkkitehtuurissa.

Uudenkaupungin fyysinen kokonaisuus oli valtatilanteen symboli. Mutta myös ylhäisökulttuuriin kuuluvaa kohteliaisuutta noudatettiin. Ruotsalaisille neuvottelijoille pyrittiin tuottamaan niin säädynmukaiset olot kuin mahdollista, mitä voi arvioida jonkin verran heidän residensseikseen pystytetyistä rakennuksista sekä siitä, että venäläisiä miliisejä toimi ruotsalaisten ”suojelijoina” neuvottelujen ajan. Myöskään liikennettä Tukholmaan ei mitenkään rajoitettu tai hankaloitettu. Tässä voidaan käyttää myös ”tilan performointi” -kategoriaa.

Kolmatta vaihetta, neuvotteluja ja sopimusta, selitän ennen muuta ”tilan esittämisenä” eli symbolikäytössä. Niin neuvottelutilanteissa kuin sopimuksessakin kumpikin osapuoli piti tiukasti kiinni kunniastaan. Kun Venäjä oli kiistatta vahvempi neuvottelijapuoli, ruotsalaisilla voi sanoa olleen enemmän tarkkailtavaa. Venäläiset neuvottelijat kuuluivat kuitenkin samaan ylhäiseen kulttuuriin kohteliaisuusvaatimuksineen kuin ruotsalaiset ja keskusteluista päätellen ymmärsivät kunniakySYMykset samoin. Vaikka neuvotteluissa oli kitkerääkin sananvaihtoa eivätkä ruotsalaisten ehdotukset juuri menneet läpi, kansainväliselle yleisölle ja tulevaisuuteen tarkoitettu sopimus otti huomioon niin Ruotsin kuin tsaarin kunnian. Käytetty kieli, jokainen sanakin, valittiin huolella ja asiakirjan erikielisten kappaleiden yhtäläisyys varmistettiin. Ratifiointien vaihtotilaisuus järjestettiin kaikin puolin kummankin osapuolen kunniaa ja arvoa korostaen.

”Tilan käytäntöjä” eli sosiaalista tilaa on luettavissa neuvottelujen pöytäkirjojen sivuilta. Neuvottelutalossa osapuolet olivat tasa-arvoisia. Rakennus oli jaettu molempien kesken yhdenvertaisesti. Istunnoissa käyttäydyttiin pääosin yhteisen tapakulttuurin mukaisesti. Käytettiin yhteistä kieltä, saksaa. Paikalla olevien eli itse neuvottelijoiden sekä sihteerien asema ”yhteisössä”, salin sisällä, näkyi myös konkreettisesti. Ulkona kaupungilla Venäjän valta-asema oli ilmeinen, mutta aivan alkupäiviä lukuun ottamatta ruotsalaisten alisteinen asema häivytettiin mahdollisuuksien mukaan. Ruotsalaisille annettiin suojelu- ja muuhun käyttöön miliisejä, kuten ylhäisillä kuuluikin olla palveluksessaan. Ruotsalaiset myös palkitsivat tämän korrektein käytöksen.

Neljännessä vaiheessa tilan hallinta muuttui täysin. ”Sosiaalisessa tilassa” oli vielä toimijoina vetäytyvät venäläiset, joiden ”arkkitehtuuriin” kuului oman imagon kohottaminen kurinalaisesti käyttäytyen. Sopimuksessa taatuista eduista, muonasta, rehusta ja kuljetusvälineistä, pidettiin ryhdikkäästi kiinni. Mutta päätoimijoina ”maastossa” olivat Ruotsin komissaarit, jotka toteuttivat sopimukseen kuuluvat velvollisuudet. Heidän asemansa oli määritelty valtuuskirjassa, mutta vakainaista asemaa heillä ei ollut. Vastuu kaikkien tehtävien suorittamisesta oli raskas, sillä sopimuspykälien ja muun ohjeistuksen toteuttaminen oli rauhan todellisen alkamisen ehto.

”Symbolisena tilana” Suomi, ilman Viipuria ympäristöineen, oli Ruotsille valtakunnan oikeutetusti takaisin saama valtakunnan tärkeä puolikas. Venäjän näkökulmasta Ruotsille palautettu osa Suomea oli tarpeeton paikka, sillä Viipurin ja Kannaksen avulla Pietarin kaupungin suojaaminen ja Itämeren liikenteen turvaaminen toteutui halutulla tavalla. Venäjä piti hallussaan myös Inkerin, Viron ja viljavan Liivinmaan, joten sen maa-alueet kasvoivat tarkoituksenmukaisesti.

Uudenkaupungin rauhanneuvottelujen monenlaisesti vaihtuvaa tilaa ei voi tarkasti mitata. Sillä ei ole yksiselitteisiä rajoja eikä täysin selkeää fyysistä kontekstia, kuten ihmisten aikaansaamaa ympäristöä nimitän. Historioitsijahan perustaa tuloksensa lähteisiin, jotka eivät kerro enää kaikkea. Toimijoiden kulloinenkin paikka voidaan tarkasti osoittaa teknisin mittauksin, mutta sillä on kovin vähän merkitystä historian alan tutkimuksessa. Ei piste, jossa jotain tapahtuu, ole mielenkiintoinen, vaan itse tapahtuminen tilassa ja suhteessa olosuhteisiin.

FT, dosentti Aino Katermaa, Tampereen yliopisto.

Viitteet

- [1] Esim. Karonen 2021; Volanen 2021; Wensheim 1973.
- [2] Kuvaja 1999.
- [3] Febvre 1925 / käänös *A geographical introduction to history* 1974; Esipuhe Berr 1974.
- [4] Lefebvre 1991 / alkuperäinen *Production de l'espace* 1971; Lefebvre 2000, uusi painos.
- [5] Saarikangas 1998; Massey 2008b [1992].
- [6] Schönach 2021 nostaa tämän esille artikkelinsa alussa, 204.
- [7] Merrifield 1998.
- [8] Unwin 2000.
- [9] Unwin 2000, 16; Kumpulainen 2012, 11–12.
- [10] Arnade e.a. 2002.
- [11] Myös maantieteilijä Doreen Massey vaati tätä. Massey 2008b [1992]; Kumpulainen 2012.
- [12] Jerram 2013. Ehkä Jerramin kiukun herätti miedohko Merrimanin e.a. artikkeli 2012.
- [13] Esim. Cronqvist 2008.
- [14] Esim. Katajala-Peltomaa & Toivo 2010; Syrjämaa 2010. Ks. myös Karjalainen 2008, ja siinä esiintuotu ”topobiografia” eli elämäkerralliset paikkakokemukset (s. 28). Lähteenä on Kerby 1991. Ks. myös esim. Syrjämaa & Tunturi (toim.) 2002, ja siinä

toimittajien ”Johdanto”, 7–29; Laitinen 2004a, ja sen toimittajan 2004b ”Johdanto tilan kokemisen kulttuurihistoriaan”, 1–13.

[15] Lamberg 2015.

[16] Korpela 2015.

[17] Savolainen 2017, 19, 25, 27.

[18] Ominaisuus tarkoittaa tässä esim. Lefebvren triadien osia tai muiden teoriaa kehitelleiden löytämiä puolia.

[19] *Freds-Fördrag*. Ruotsin rinnalle painettiin myös saksankielinen teksti. Fredrik I:n allekirjoittama ratifiointiasiakirja julkaistiin ruotsiksi, Pietari I:n allekirjoittama ratifiointiasiakirja sekä saksaksi että ruotsiksi.

[20] Karonen 2008; Ahonen 1988; Lilius 2014. Yleisteoksissa Karonen 2021; Alanen 1963; Luukko 1963; Cederberg 1942; ja vanhimpana Schybergson 1875.

[21] Haikari e.a. (toim.) 2020, passim.

[22] Laitinen 2004b; Laitinen 2017. Karjalaisen artikkeli ”Kaupungin eri olomuotoja” 1998 (ss. 33–36) ottaa teoreettisesti kantaa tilan kokemiseen, jota Edward W. Soja (1996) on tutkinut kiinnostavasti. Sojan tulkintaan nojaa vahvasti myös Syrjämaa ja Tunturi 2002.

[23] Lefebvre 2000 (muokattu uusintapainos vuoden 1991 käännöksestä).

[24] Ruuskanen e.a. (toim.). 2021.

[25] Paikka ilmaistaan myös termillä *situs*. Merriman e.a. 2012. Se tarkoittaa ”pistettä”, joka voidaan täsmällisesti määritellä esim. pituus- ja leveysastein tai muin abstraktein menetelmin.

[26] Molemmat attributit tarkoittavat aatelissäätystä, *välboren* on ilman arvonimeä oleva alempi taso ja *högvälboren* aatelistarvolla kunnioitettu ylempi taso. Molemmista käytetään välillä adjektiiveja jalosukuinen tai ylhäinen.

[27] Hyvin perusteellisesti ”aatelisto” on esitetty artikkeleissa Hakanen, Haikari & Koskinen 2020, Hakanen & Koskinen 2020, sekä Haikari 2020.

[28] Sarkamo 2011, 24–28; De Clercq & Dumolyn & Haemers 2007, 1–31; Kekäläinen 2020, 279–293; Wirilander 1974, passim; Mäkeläinen 1972, 67–84; Carlsson 1950, passim; Suolahti 1952; Lagerstam 2008; Lappalainen 2002, 263–264; Jutikkala 1934, 36–38, 42–43.

[29] RA:ssa ne sijaitsevat Diplomatica Muscovitica -sarjassa 6 niteenä pääotsikolla Plenipotentiarierna greve Johan Lillienstedt och friherre Otto R. Strömfelt 1721, mikä toistuu KA:n Mf-luettelossa. Kuvat ovat mikrofilmirullissa FR 1088 ja FR 1089. KA.

[30] Viitteissä käytän niteen numeroa.

[31] Viitteissä käytän lyhenteitä Lill & Str ja K.M.

[32] Kansliapresidentistä käytän nimeä Horn.

[33] Vain tässä niteessä 133 on sivunumerointi.

[34] Niteeseen sisältyy myös ”Kongl. Maj^{ts} Instructioner”. *Agricola – Suomen humanistiverkossa* vuonna 1996 julkaistuja Venäjän arkistoista saatuja pääasiassa venäjänkielisiä dokumentteja en ole juuri tarvinnut, koska niiden ruotsin- tai saksankieliset kopiot löytyvät RA:n niteistä, <https://agricolaverkko.fi/julkaisusarja/uudenkaupungin-rauha-1721/> [Haettu 25.3.2022].

[35] Lähdekritiikki metodina on kirkkaimmin ja perinpohjaisimmin esitetty Renvallin teoksessa *Nykyajan historiantutkimus*. Lyhyesti: lähdekritiikki jaetaan kahteen osaan, ulkoiseen ja sisäiseen. Ulkoisessa lähdekritiikissä selvitetään, kuka, kenelle (ja minne), milloin, missä ja miksi (ilmaistu syy), sekä lähteen aitous, eheys ja alkuperäisyys. Sisäinen lähdekritiikki selvittää lähteen todistusvoimaisuutta siinä tutkimusongelmassa, jossa sitä ”nyt” käytetään. Tämä tehdään ulkoisen lähdekritiikin paljastamien seikkojen perusteella. Renvall 1965.

[36] Karonen 2018.

[37] Malmström 1893. Lindeqvist 1919, on hyvin perusteellinen tutkimus isonvihan vaikutuksista Suomessa. Suomalaisia yleisklassikkoja ovat Cederberg 1942 ja Alanen 1963, jälleenrakennuksesta Ahonen 1988. Hartman on kirjoittanut Ahvenanmaan (Lövön) neuvotteluista viisiosaisen (tai kuusiosaisen) teoksen, johon viitataan usein. Tämän tutkimuksen kannalta on valitettavaa, että kokonaisuus päättyy vuoteen 1718 (osa IV), eikä jatku siitä eteenpäin (V:1 ja V:2 käsittelevät Hartmanin uutta tulkintaa kongressista). Hartman I 1921: 1716–1717, Hartman II 1922: 1717 kevät, Hartman III 1925: kesä 1718, Hartman IV 1928: vallanperimyskiista, Hartman V:1 1930 ja V:2 1931: ”miinoja ja vastamiinoja” (Hartmanin aiemman tulkinnan syvällistä kritiikkiä ja korjausta).

[38] Esim. Eino E. Suolahden ”Isoviha” *Suomen historian käsikirjassa* tekee hienon yhteenvedon neuvotteluihin päätymisestä. Suolahti 1949, 493–497. Karonen 2021.

[39] Volanen 2021. Teoksen ikävä puoli on lähdeviitteiden puuttuminen, mutta kirjallisuusluettelo on monipuolinen. Myös Hartman käsittelee paljon diplomatiata, mutta siis vain vuoteen 1718 asti.

[40] Kangas 1996. Neuvottelujen rakennukset, rutiinit ym. Kangas on saanut Cajanderilta 1931 [1892].

[41] Myös Winter (1961) on käsitellyt näitä painetussa juhlapuheessaan.

[42] Cajander 1931 [1892]. Laajin paikallishistoria Uudestakaupungista on Kaukovalta 1929.

[43] Kongressin asiakirjoissa uusikaupunkilaisia ei ole mainittu kuin muutamassa kohdassa implisiittisesti. Nämä kohdat tulevat ilmi ”kertomukseni” varrella.

[44] Venäjän ja Ruotsin rauhanneuvottelut kesäkuu 1718 – 13.9.1719 Ahvenenmaan Sundin pitäjän Lövön kylässä, käytetään nimityksiä Ahvenenmaan tai Lövön kongressi. Lindeqvist 1919, 685–687; Dreijer 1970, 103–107, 115–116; Kangas 1996, 98–100, 107–108. Aiheen pääteos on Hartman 1921–1931, joka päättyy vuoteen 1718, eli keskittyy Ruotsin pääneuvottelijan Georg Heinrich von Görtzin toiminta-aikaan; kuvailevin teos on Lindeqvistin artikkeli 1895.

[45] Hannover Tukholmassa 9.11.1719, Preussi Tukholmassa 21.1.1720 ja Tanska Frederiksborgissa 3.8.1720. Ruotsin neuvottelijana toimi Lillienstedt. Kangas 1996, 117; Lindeqvist 1919, 689.

[46] Kangas 1996, 110. Uudenkaupungin neuvotteluja Lindeqvist (1919) käsittelee lyhyesti, 688–690.

[47] Dahlmanin kertomus Pietarin-toimistaan (ei dat.), nide 136. Lars Dahlman, *generalauditeur* (oikeudenkäytön ylivalvoja armeijassa 1718 alk.), pyysi ja sai vapautuksen Uudenkaupungin rauhanneuvottelujen talousjohtajan tehtävästä 12.1.1721. Nide 136. (Marsalkka = talusasioiden hoitaja hovissa.) Tilalle nähtävästi nimitettiin majoitusmestari Carl Gustaf Tavast, joka mainitaan tilityksessä KA. VA 7076. Liquidation.

[48] Ruotsin täysivaltaiset neuvottelijat valittiin samoihin aikoihin kuin kokouspaikka. Dahlman tiedotti heistä tsaarille, joka antoi heille matkustus- ja oleskelupassin 12.1.1721. Passin ruotsinkielinen käännös. Nide 133 ss. 1–4 (venäjäksi *Agricola – Suomen humanistiverkon* julkaisussa, <http://agricolaverkko.fi/vintti/julkaisut/julkaisusarja/uudenkaupungin-rauha/kansio8.php> [Haettu 7.3.2021]).

[49] Jacques de Campredon, Ranskan edustaja Tukholmassa 1719–22. Volanen 2021, passim. Campredonilla oli myös oman hallitsijansa lupa toimia Pietarissa.

[50] Ruotsin neuvottelijat valittivat K.M:lle osoitetuissa kirjeissään Campredonin sekaantumisesta asioihin perusteluinaan muun muassa se, että he tuntevat olosuhteet ja tilanteen paremmin kuin Campredon. Esim. 15.5.1721, nide 131. Venäjän neuvottelijat, erityisesti Osterman, käyttivät Campredonin tekstejä hyväkseen sanoen niitä ”alustaviksi päätöksiksi”.

[51] Valtaneuvoston nimi oli vaihdettu 1681 ”Kuninkaalliseksi neuvostoksi” ja siihen tulivat vain kuninkaan nimittämät henkilöt, eivät enää automaattisesti kollegioiden johtajat; kollegioiden johtajat nimitettiin niiden presidenteiksi. Haikari 2020, 227. Käytän vanhaa nimitystä ”*valtaneuvosto*” korostaakseni sen uutta vaikutusvaltaa.

[52] Elämäkerta Kangas 1996, 116–118. Lillienstedt oli osallistunut myös Hannoverin, Preussin ja Tanskan rauhanneuvotteluihin.

[53] Elämäkerta Kangas 1996, 118–119.

[54] Nide 136.

[55] 13.2. 1721, nide 131. Lill & Str:n tarkennusmuistio 8.3.1721, nide 131.

[56] Venäläiset olivat luvanneet huolehtia kulkemisista Suomessa. Esim. Lill Hornille 25.5.1721, nide 132.

[57] Venäläiset miliisit huolehtivat ruotsalaisten valtuutettujen ja heidän talojensa vartioinnista, mistä neuvottelijat halusivat heitä palkita neuvottelujen päätyttyä. Myös majuri Lucas (Lucke) haluttiin palkita siitä, että hän oli huolehtinut ”provisioistamme” maaseudulta hankittuihin elintarvikkeisiin sekä hänen rakennustehtävistään. Ptk:n jatke 4.9.1721, nide 133 ss. 581–582. On mahdollista, että nämä ”provisiot” ovat niitä elintarvikemerkitöitä, jotka ovat Liquidation-tilissä. Lill. on maininnut 10.5.1721 Hornille Brucen auttaneen heitä ostoksissa Turusta, nide 132.

[58] Mauritz Vellingk, kuningas Fredrik I:n alkuaikojen keskeinen vaikuttaja hovissa ja kuninkaan tukija. *Svensk biografisk handlexikon*. <http://runeberg.org/sbh/b0705.html> [Haettu 26.1.2022].

[59] Ilmeisesti olettaen, että pääosa matkasta tehtäisiin maitse ja jätse reillä, neuvottelijat pyysivät Suomen kenraalikuvernööriltä Galitzinilta kuljetusavuksi asiallista maksua vastaan 50 hevosta ja 15 rekeä matkaan Ekeröstä Uuteenkaupunkiin. Saksankielinen kopio Lill & Str ruhtinas Galitzinille 12.3.1721, nide 131. Matkasuunta muuttui ennen Galitzinin myönteistä vastausta. Ruotsinkielinen käännös Turku 28.3.1721, nide 131.

[60] Kansainväliseen politiikkaan, myös sodankäyntiin, kuului olennaisena osana muiden valtakuntien tarkkailijoiden ja myös yksityisten vierailijoiden käynnit, joten koko ajan oli viestittävä tilaisuuden arvosta ja osallistujien asemasta. Esim. Englund 1988. Vrt. Lövon loppujuhlista kertonut englantilainen matkailija La Motraye 1727.

[61] Abraham SteinMeyer Lillienstedtin yksityis palveluksessa (Lill Hornille 18.5.1721, nide 132), kunnes nimitettiin 1722 kruunun väliaikaisen komissaarin virkaan. (Västerbottens läns landshövding till Kungl. Maj:t 20.11. ja 24.11. 1724 ja 21.1.1725. Riksarkivets ämbetsarkiv, Personregister över skivelser till Kungl. Maj:t. SE/RA/481/01/01/D/D II dc/52 https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/B0002213_00011 [Haettu 1.9.2022]).

[62] Ruotsalaisten puolelta ruokatileistä vastaava. KA. VA 7076. Liquidation.

[63] Jacob Hougberg, kapteeni. RA:n henkilötiedot: lisäpalkka kongressista 25.6.1722, ero majurina 7.6.1735, Riksarkivets ämbetsarkiv, Personregister över skrivelser till Kungl. Maj:t, SE/RA/481/01/01/D/D II dc/35, https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/B0002196_00381 [Haettu 26.1.2022].

[64] Falunin koulun rehtori, toimi seurueen saarnaajana. Kongressin kokemusten perusteella Lill & Str suosittelivat häntä nimitettäväksi johonkin kirkkoherran virkaan. Päiväämätön kirje, luettu VN:ssa 7.12.1721, nide 131. Huom! Strömfelt oli Kopparsbergin läänin maaherra 1719–1723 ja tunsikin Biörnin entuudestaan.

[65] Johan Jacob Pfeiff/Pfeif/Pheif. Saksa oli neuvottelukieli, jota kaikki valtuutetut ja sihteerit täysin hallitsivat. Kankaan väite (1996, 131), että kuninkaan sihteerin D.N. von Höpken olisi ollut mukana, ei pidä paikkaansa.

[66] Lill & Str pyysivät ”jo 34 vuotta toimineelle” hyvälle kääntäjälle Lindmanille palkankorotusta. Lill & Str K.M:lle 12.7.1721, nide 131. On mahdollista, että hän on se *translator i Kanslikollegiet* Peter Lindman, josta on palkkaluettelossa merkintä – tosin ilman tarkempaa päiväystä. RA. Kammarkollegiet Ämnessamlingar, Riksrådet och Central Civilförvaltning efter 1680, SE/RA/522/16/31/17, https://sok.riksarkivet.se/bildvisning/A0067676_00005 [Haettu 20.2.2022].

[67] 12.3.1721, nide 131.

[68] Tukholmasta lähdön tarkkaa päivää ei löydy. Kankaan tulkinta, että lähdettiin 28.3., on virheellinen. Kangas 1996, 119. Alkumatka lienee suoritettu maanteitse, vaikka tätä ei ole lähteissä mainittukaan.

[69] Hougberg Lill:lle Turku 27.3.1721, nide 131.

[70] Rahtimäärää voi arvioida venäläisiltä pyydettyjen 50 hevosen ja 15 reen perusteella. Ks. viite 55.

[71] Neuvottelijat ylistivät Åhmania ja esittivät, että hänet palkittaisiin niin alusten hankkimisesta ja korjaamisesta kuin kaikesta liikkumisavusta. Lill & Str K.M:lle Uusikaupunki 5.5.1721, nide 131.

[72] *Skärbot*. Alus liikkui purjeilla ja oli liian iso soudettavaksi. Siinä ei ollut kantta eikä hyttejä. Nurmisen artikkelit *Mare Balticum* -teoksessa esittelevät parhaiten eri alustyyppisiä; tähän tilanteeseen sopivin lienee luku Itämeren työjuhdat. Nurminen 1995, 131. Myös Huhtamiehen (2022) teos käsittelee Itämeren aluksia, 46–49, 52–56.

[73] *Postbot*. Vene oli soudettava ja pienehkö.

[74] Lill & Str K.M:lle Broby 19., 21., 24., 28.3. ja 2.4. sekä Byholmen (=Byholmarne) 6.4. 1721, nide 131. Esim. ”... at Manskapet så wäl under arbetet som Resan kunde få niuta underhåld utur dedh här i neigden belägne publique Förrådhuset, bede wij underdånigst, h(war) som här för penningar eij dedh ringaste af Lijfs Medel kan fås till Kiöps af den igenom inqwarteringar m(ed) tagne Landtmännén”. Lill & Str K.M:lle Broby 19.3.1721, nide 131.

[75] K.M. Lillienstedtille 4.4.1721, nide 134 – Fredrikin omakätinen allekirjoitus.

[76] Lill & Str K.M:lle 6.4.1721, nide 131. Kirje kertoo täsmällisesti aatelinsäädynmukaisista ihanteista ja kunnia-asioista. Vrt. esim. Rosenhane 1944 [n. 1660]; Brahe 1971 [1581]. Ks. viitteet 26 ja 27.

[77] Matkan tarkat tiedot ovat 26.4.1721 laaditussa *Diariumissa*, joka luettiin valtaneuvostossa 2.5.1721, nide 131.

[78] Sihteerin Pfeifin protokolla Byholmarna 6.4.1721, nide 131.

[79] Ote Hougbergin kirjeestä sihteerille Pfeifille Kumlinge 23.3.1721, nide 131; Hougbergin päiväämätön kirje, nide 131; Hougberg Lill & Str:lle Taivassalon kirkonkylä 31.3.1721, nide 131. Hougberg kirjoitti myös tarkan kuvauksen matkastaan: kirje Lill:lle Turku 27.3.1721, nide 131.

[80] Galitzin Lill & Str:lle Turku 28.3. 1721, nide 131.

[81] SteinMeyerin kertomus Uusikaupunki 23.4.1721, nide 131. Pelkona oli, että venäläiset aloittaisivat taas merisodan edellisten keväiden tapaan – kuten tapahtuikin.

[82] Aiemmin tätä ei ole identifioitu, mutta katson paikan kuvauksen ja omistajasuhteen perusteella todennäköiseksi, että kyse on nykyisestä Sundholma-kartanosta Lokalahdessa/Uudessakaupungissa. Vrt. Hoeckert 1753.

[83] Kaartinen 2002, 410–411; Huhtamies 2022, 152–155. Solantie 2012, 124–142, 196. Solantien teos käsittelee valitettavasti lähes yksinomaan sisämaata ja maataloutta. Sama koskee myös Jutikkalan tuotantoa: Jutikkala 1958, Jutikkala 1987, Jutikkala 2003.

[84] Lähteistä on yleensä vaikea löytää tarkkoja jää- ja tuuliolosuhteita näiltä ajoilta. Suolahti 1913, 153–154: Suomeen oli vaikea löytää sotapäällystää, koska ”Suomi oli erossa emo-Ruotsista 5 kk:n ajan jäiden vuoksi” (1700-luvun alkupuolella). Ks. myös Juvelius 1921, 95–98; Lappalainen 2017, 196.

[85] Vrt. Lagerstam 2008, 51.

[86] Esim. muistiot 13.2. ja 8.3.1721, Nide 131. Hakanen, Haikari & Koskinen (2020) korostavat 1600-luvun ilmapiiriin kuuluvaa ulkoisten olojen ehdottoman suurta merkitystä ja vaikutusta. Ks. viite 27.

[87] Ranki-asetus 1714, Wirilander 1974, 153–154. Wirilander 1974, 77–82; Carlsson 1950, 17–32; Suolahti 1952; Lappalainen 2002, 263–264; Lagerstam 2008, 54, 79, 246–247.

[88] Kapteeni Hougbergin ilmoitus Sandholmenissa 22.4.1721. Lillienstedtin mukaan vasta kaksi seinää oli neuvottelutalossa pystyssä. Diarium 26.4.1721, nide 131.

[89] Pedagogi Winterin laatima luettelo, jonka ensimmäisen sivun yläreunassa lukee: ”Anno 1722 d. 29 Januarii”. KA. Uma I Eg:2. Allegaatit 1722–1730. Käytän tästä nimitystä ”Winterin luettelo 29.1.1722”. Se käsiteltiin maistraatin istunnossa 29.1.1722. KA. Uma I Cc:6 Tuomiokirjat 1722–1723. Tulkinnan tekee ongelmalliseksi tonttien sijainnin epämääräisyys. Parhaan hahmotelman kaupungista on tehnyt Cajander 1931 [1892], erit. 47–54.

[90] Tonttiselvitys, joka alkaa: ”Anno 1723 dⁿ 4 Junij blef uppå ...”. KA. Uma I Eg:2. Allegaatit 1722–1730. Käytän tästä nimitystä ”tonttiselvitys 4.6.1723”. Siinä *gård*- ja *hus*-sanoja on käytetty vaihtelevasti: yleensä *gård* on tarkoittanut pihapiiriä eli kaikkia yhdellä tontilla olevia rakennuksia ja *hus* väliin yhtä rakennusta, väliin yhden asukkaan kaikkia rakennuksia, niin tontilla kuin asemakaavan ulkopuolella olevia, kuten esim.

tuulimyllyjä ja sataman rannan rantapuoteja. Ei siis voida laskea rakennusten koko määrää.

[91] Cajander 1931 [1892], 46–47.

[92] Lindeqvist 1895.

[93] Rakennuksen perustiedot Hoeckert 1753, 11–12. Kokonaispinta-ala oli 162 m². Talon osat otettiin Vasaborgin muinaisen residenssitalon jäänteistä ja Lokalahden kappelin Mattilan ratsutilan päärakennuksesta.

[94] Lövön rakentamisen vastaavista toimista Lindeqvist 1895, 707–709; Lindeqvist 1919, 428.

[95] Toteutuneen asemakaavan tori oli melko pieni, mutta miehitysaikana sen ympäristö oli menettänyt suuren osan rakennuksistaan ja se näyttää avaralta niin sanotussa Homannin kartassa. Grundriss ... 1750. Tämä on Saksassa julkaistu 1750 Savonlinnaa ja Uuttakaupunkia kuvaava karttalehti, jonka Uudenkaupungin karttaan on merkitty neuvottelurakennus, neuvottelijoiden asunnot sekä kansliat. Tätä tutkijat ovat pääasiassa käyttäneet neuvotteluympäristöä kuvatessaan.

[96] Esim. Venäjän voiton kuuluttamiseksi päätettiin pystyttää joulukuussa 1721 muistomerkki Amsterdamiin ja siitä julkaistiin kuparipiirros *Afbeelding van het prachtige Vuur-werk ... 1721*. Vuonna 1722 julkaistiin Nürnbergissä 500-sivuinen analyysikirja *Schlüssel zu dem Nystädtischen Frieden ... 1722*.

[97] VREEDE tekening tusschen de Plenipotentiarissen ... 1721. Kangas 1996, 124.

[98] Kankaan julkaisema Olavi Juutilaisen kirjaa varten tekemä kuva. Kangas 1996, 132.

[99] Hakanen & Koskinen 2020, 184, 187. Säätyläisten asuinoloista myös Suomen kulttuurihistorioissa: Nikander 1935, 216–222; Gardberg 1979, 184–190; Joutsivuoto 2002, 389.

[100] Cajander 1931 [1892], 49. Kangas (1996, 125) sijoittelee rakennukset nykykartalle, mikä auttaa havainnoimista, koska nykytori on hyvin erilainen kuin tori 1721. Nykyarkeologian tulokset: Mökkönen 2001. Winter (1961, 8–9) ja Kaukovalta (1929, kartta 2) käyttävät vuoden 1750 niin sanottua Homannin karttaa (Grundriss ... 1750), johon paikat oli merkitty.

[101] Lagerstam 2008, 246–254. Lagerstam 2008, 248: Rosenhanen ohje (*Oeconomia* 1944 [n. 1660]) edellyttää aatelisten rakennuksilta ”tasapainoista kokonaisvaikutelmaa”, ei liian suurta, mutta ei liian pientäkään; huoneiden on oltava riittävän korkeat valon ja ilman vuoksi ja lämmityksen on toimittava savupiipuin. Laukon päärakennuksen huoneluku tuntuu vaatimattomalta: 1677 herrasväelle oli 6 huonetta eli sali, kaksi salikamaria (lasten ja vanhempien makuuhuoneet), eteiskamari, isännänkamari (isännän työhuone) ja vieraskamari. Lagerstam 2008, 248–249. Kun

tähän verrataan neuvottelijoille toteutettuja taloja, ne vastaavat melko hyvin tätä määrää.

[102] Kreivin arvo neuvottelujen jälkeen 1721.

[103] Cajander 1931 [1892], 49. Tonttiselvityksen 4.6.1723 mukaan siellä näyttäisi olleen käyttökelpoisiakin rakennuksia. Ruokolan tontilta sinne tuotiin yksi tupa ja Rivellin tontilta samoin. Ruokolalta vietiin kaikkiaan 6 ”taloa” (*hus*). Ibidem. Winterin luettelon 29.1.1722 mukaan eniten rakennuksia oli siirretty Erich Uthasilta. Käytettyjen sanojen tulkinta on vaikeaa, mutta todennäköisesti *stuga*’t ja *kammare*’t olivat asuinhuoneita ja *hus* todennäköisesti kokonainen rakennus, jossa saattoi olla useita huoneita.

[104] Ns. Angaran tontti. Cajander 1931 [1892], 49. Se oli ollut tyhjänä v:n 1690 suurpalosta lähtien. Tonttiselvitys 4.6.1723. Talossa oli 4 kamaria ja eteinen. Winterin luettelo 29.1.1722.

[105] Cajander 1931 [1892], 49. Kräki oli Tonttiselvityksen 4.6.1723 mukaan asuinkelpoinen. Winterin luettelon 29.1.1722 mukaan sinne tuotiin yksi tupa ja 2 kamaria sisältävä rakennus Sandholmenista ja 2-kamarinen talo Uudeltakirkolta. Kaukovalta (1929, 250) määrittää paikaksi Laiska-korttelin. Mikäli se tarkoittaa Tonttiselvityksen 4.6.1723 Olof Laiskan tonttia, on siinä ollut yksi asuinkelpoinen rakennus valmiina. Kumpikin selittäisi Lillienstedtin ja Strömfeltin sijoituksen suhteessa neuvottelutaloon.

[106] Korotettu salaneuvokseksi ja paroniksi neuvottelujen jälkeen 1721.

[107] Cajander 1931 [1892], 49 (Pusko); Kaukovalta 1929, 250 (Puskoi). Tätä tonttia en ole kyennyt identifioimaan Tonttiselvityksestä 4.6.1723 enkä Winterin luettelosta 29.1.1722, joten mahdollisesti säilyneiden rakennusten määrää ei ole tiedossa.

[108] Homannin kartta ja Kankaan laatima sijoittelu nykykartalle eivät tässä kohdassa aivan vastaa toisiaan.

[109] Lindeqvist 1895, 708–709.

[110] Herra de La Motraye kertoo olleensa vierailulla Lövössä juuri neuvottelujen päättyessä. *Voyages* vol. 2, 434–436. Tätä siteeraa Lindeqvist 1895, 716–717. de La Motraye osallistui sekä ruotsalaisten että venäläisten juhliin ja eritteli kirjassaan nimeltä tarjotut viinit, joita oli paljon. Myös boolia oli venäläisillä tarjolla.

[111] Winterin luettelon 29.1.1722 mukaan Fabermanin tontilla ja ”Kreivin tontilla” oli yhteensä 17 rakennusta.

[112] Winterin luettelo 29.1.1722 ja Tonttiselvitys 4.6.1723 passim.

[113] Kuvajan lähteinä ovat Turun kenraalikuvernöörikunnan tilit miehitysajalta vetäytymiseen asti.

[114] KA. VA 7076. Liquidation. Kangas 1996, 127.

[115] Eräs ruotsalaisen neuvottelijan kreivi Karl Gyllenborgin Lövästä 7.7.1719 lähettämä lista siellä tarvittavista mausteista ja muista erikoistavaroista sekä viineistä ja shampanjasta. KA. FR 583. *Diplomaträkenskaper* vol. 188.

[116] Lill:n muistio 13.2.1721, nide 131. Ks. viite 55.

[117] Säästösyistä ehdotettiin, että Lövön pääneuvottelijan von Görtzin jälkeensä jättämiä astioita voitaisiin sellaisenaan käyttää Uudessakaupungissa. Lill & Str:n muistio 8.3.1721, nide 131. Tämä on hyvin radikaali ehdotus, sillä astioissa oli maanpetturina 1718 teloitettuna von Görtzin vaakuna. Toteutuiko tämä, ja jos, niin miten, ei tiedetä.

[118] Esim. Lill & Str K.M:lle 8.6.1721 (päivällinen venäläisille), 16.7.1721 (pyydetään lisää rahaa muun muassa tarjoilukuluihin), nide 131; Lill Hornille 25.5.1721 (tarvittaisiin lisää rahaa), 3.7.1721 (juhlista) ja 31.8.1721 (kiitos myös rahasta), nide 132.

[119] Str Hornille 8.6.1721 sekä Lill Hornille 8.6.1721 ja 3.7.1721, nide 132.

[120] Esim. Lagerstam 2008, 75. Lagerstam viittaa usein Rosenhanen *Oeconomiaan* 1944 [n. 1660].

[121] ”Doch äre wi här så instängde och noga i akt tagne, at oss ingen *Commerce* med Landmennen til Vårt bords *fournerande* tillåtes.” Lill & Str K.M:lle 5.5.1721, nide 131; Lill & Str Hornille 16.7.1721, nide 132.

[122] Lill & Str K.M:lle 5.5.1721, 16.5.1721, nide 131; Lill Hornille 25.5.1721 (iloitsee, että ”laivamme” pääsi Tukholmaan ostoksille), nide 132.

[123] Lefebvren tilateoriassa ”performatiivinen tila” -kategoria. Karjalainen 1998.

[124] Kangas 1996, 121–122.

[125] Bruce Lill & Str:lle Turku 21.4.1721, nide 131.

[126] Lill & Str K.M:lle 1.5.1721, nide 131.

[127] Kangas 1996, 122–123.

[128] Hartman II 1922. Ostermanin toiminta varsinkin von Görtzin kanssa yhteistyössä nousee Hartmanin tutkimuksessa keskiöön. Hartman III 1925, IV 1928, sekä osien V:1 1930 ja V:2 1931 täydennyksissä. Näin lienee syntynyt näkemys, että Osterman olisi etevin neuvottelija. Esim. Kangas 1996, 122.

[129] Osterman saapui Uuteenkaupunkiin 26.5. Helluntaina 28.5. käytiin puolin ja toisin kohteliaalla tervehdyskäynnillä, mutta yhteinen istunto voitiin pitää vasta 1.6., koska sitä ennen venäläiset viettivät tsaarin syntymäpäivää 30. ja 31.5. Lill & Str K.M:lle 2.6.1721, nide 131. Toki myös ruotsalaisilla oli juhlapäivänsä, esim. 14.7. Lill Hornille 5.7.1721, nide 132.

[130] Lill & Str K.M:lle 1.5.1721, nide 131. Esim. Luukko 1963, 780. Lövössä venäläiset olivat joutuneet purjehdussään vuoksi odottamaan ruotsalaisneuvottelijoita. Hartman II 1922, 101–106.

[131] Brucen ja Ostermanin vertailu: Lill & Str K.M:lle 2.6.1721, nide 131.

[132] Lill & Str K.M:lle 2.6.1721, nide 131. Kangas (1996, 122) siteeraa samassa arviossa neuvottelija-Bruceen sukulaista Peter Henry Brucea (1970 [1782]).

[133] Ptk 1.6.1721, nide 131; Lill & Str K.M:lle 2. ja 8.6.1721, nide 131; Lill & Str Hornille 25.7.1721, nide 132. Ilkeimmästä sanailusta Lill Hornille 10.8.1721, nide 132.

[134] Kangas 1996, 116–118. Lillienstedt on kirjoittanut muistelmansa, jotka on julkaistu *Tidningar utgifne af et Sällskap i Åbo*, 1775, n:r 12-22. Myös itse neuvottelujen ulkopuolella Lillienstedt korosti usein sekä oman kunniansa että kuninkaan kunnian vaatimuksia esimerkiksi palkkojen maksamisissa ja palvelusten huomioimista sopivin lahjoin. Lill:n muistio 13.2.1721, nide 131; ptk:n liite 4.9.1721, nide 133 ss. 581–582.

[135] Kangas 1996, 118–119.

[136] Koska pöytäkirjat ovat hyvin pitkiä ja keskustelu usein tankkaavaa, en ole tehnyt tarkkaa tilastoa puheenvuorojen määristä. Määrä ei osoita vaikutusvaltaa, vaan ennemminkin henkilön luonnetta ja osallistumistyyliä.

[137] Kun tieto venäläisen laivaston uusista tuhotöistä oli saapunut Uuteenkaupunkiin: ”Wi kunna betyga, at Gref Bruce aldeles bifallit våra skäl med goda åtlätelser, detesterat denna brand-expeditionen och försäkrat sig redan på våra förra förställningar hafva skrivit til Czaren, at med sådant måtte under fredh handlingen innehållas, förmanandes Ordres til denna förrätning wara utgifne, för än des bref wore framkommit. Men H. Osterman tycktes med *nogra lama och illa ihopsökte skäl* wilja gifva saken bättre färg, än som den förtiente, och vijste igenom et starkt decontenancerande, at här wäl warit i samväd derom.” Lill & Str K.M:lle 2.6.1721, nide 131.

[138] Lill & Str K.M:lle 10.5.1721, nide 131.

[139] Venäläisten valtuutus ja ohje 26.2.1721, käännös saksaksi Bruceen vahvistamana, nide 131. Mahdollisista myöhemmistä ohjeista ei ole lähteitä saatavilla, mutta Volanen tulkitsee niitä laveasti tapahtumahistorian pohjalta. Volanen 2021, passim.

[140] Ruotsalaisten pääneuvottelijan von Görtzin kaavailu, jonka tsaari allekirjoitti 26.8.1718, mutta Kaarle XII hylkäsi. Hartman III 1925, 139–157; Volanen 2021, 92–93.

[141] Valtuutus ruotsiksi 16.2.1721 K.M Lill & Str:lle, nide 136. Fredrikin konsepteja ohjeisiin, nide 136.

[142] K.M:n kirjeet neuvottelijoille, nide 134. Valtaneuvoston osuudesta erit. Karonen 2009.

[143] Luukko 1963, 781; Malmström 1893, 326–327.

[144] Kaarle XII:n jälkeen valtiopäivät oli valinnut hallitsijaksi hänen sisarensa Ulrika Eleonoran (hallitseva kuningatar, tammik. 1719), joka valtiopäivien suostumuksella luovutti vallan puolisolleen Fredrikille maaliskuussa 1720: kuningas Fredrik I von Hessen-Kassel. Uusi hallitusmuoto ja perimysjärjestys laadittiin. Vallanperimys oli Kaarlen jälkeen epäselvä ja Kaarlen toisen sisaren Hedvig Sofian poika Holsteinin herttua Karl Fredrik vaati kruunua. Tsaari tuki jälkimmäistä ja Fredrik pelkäsi jatkuvasti syrjäyttämistä, sillä Ruotsissakin oli Holstein-puolue. Wensheim 1973.

[145] Campredon tuli esille jo 1.5.1721 K.M:lle lähetetyssä kirjeessä, nide 131. Ks. viite 49.

[146] Ensimmäinen keskustelu päättyi ruotsalaisten tiukkaan kantaan, että Campredonilla ei ollut valtuuksia tarjota mitään. Ptk 15.5.1721, nide 131 ja nide 133 ss. 97–98. Tämä ei kuitenkaan lopettanut venäläisten vetoamista häneen.

[147] Lill & Str K.M:lle 16.5.1721, nide 131; ptk 11.5.1721, nide 131 ja nide 133 ss. 55–85.

[148] Suhteet 1719–1721 hyvin tiivistettyinä Malmström 1893, 331–332; Volanen 1996, passim. Kirjeenvaihdossa ja ptk:issa käytettiin nimeä Englanti, itse rauhansopimuksessa Iso-Britannia.

[149] Ptk 15.5.1721, nide 131 ja nide 133 ss. 86–98.

[150] Ostermanin lausahduksia: ptk 1.6.1721: ”Viborg är ingen nyckel för Oss at gå in i Finland, utan för Eder en nyckel at gå til Pettersburg; ... til säkerheten för vår Residence, är Viborg Oss omisteligt”; ptk 19.6.1721: ”I få ju Finland igen, och dertil fred, vänskap, enighet och pengar”. Nide 133 ss. 133, 135 ja 214. Jo Lövässä toistettiin näitä samoja fraaseja. Hartman II 1922, passim ja III 1925, passim.

[151] Esim. ptk 19.6.1721, nide 131 ja nide 133 ss. 201–207.

[152] Tunnetuin ”opetuskokoelma” lienee Macchiavellin Ruhtinas (1969 [1513/1535]).

[153] Ptk 15.5.1721, nide 131 ja nide 133 ss. 64–66. Varsinkin Osterman toisti myöhemminkin samaa teemaa.

[154] Esim. asioiden järjestys virallisissa teksteissä, käyttökieli (saksa) ja sen sanat, istumajärjestys, käytöstavat, sihteerien paikalla olo ja mahdollisuus pöytäkirjattomiin kokouksiin. Istumajärjestyksen toteutumisesta: ”Sedan samtlet. deras Excel^f hade sat sig neder, tagandes Hr Osterman sit säte gent emot Hs Ex^{cc} Hr Baron Strömfelt, begynte hans Excell^{cc} Gr. Lillienstedt at tala på följande sätt... ” (Bruce oli tietysti valinnut paikkansa jo aiemmin Lillienstedtiä vastapäätä). Ptk 1.6.1721, nide 131, samoin sanoin nide 133, s. 120.

[155] Vielä loppukokouksessa 30.8. ruotsalaiset vaativat korjaamaan käännöksiä. Lill & Str Hornille 31.8. ja 4.9.1721, nide 132. §:t 1, 4, 9. Vielä 19.9. Lillienstedt kirjoitti Hornille venäläisten neuvottelijoiden tittelien tarkennuksen: Bruce on Högwälborne ja Osterman Wälborne. Lill Hornille 19.9.1721, nide 132. ”Oikeiden” tittelien käytön suuresta merkityksestä Hakanen, Haikari & Koskinen 2020, 148.

[156] Ensimmäinen täysijäseninen kokous oli 1.6.1721, koska venäläiset juhlivat ensin tsaarin syntymäpäivää 30. ja 31.5. Lill & Str K.M:lle 2.6.1721, nide 131. Ks. viite 129. Myös ruotsalaisilla oli kesän aikana juhlapäivänsä.

[157] Malmström 1893, 326–327; Volanen 2021, passim. Ratkaisut eivät saaneet olla ristiriidassa tämän sopimuksen kanssa.

[158] §:t 15, 21. Kansliakollegio ehdotti Puolan neuvottelun lykkäämistä konjunktuurien seuraamiseksi. Kansliakollegio K.M:lle 15.11.1721, nide 136. Sopimus solmittiin 26.4.1729. Ruotsin sekä Puolan ja Saksin tiedonanto rauhasta 19.6.1729. Suomeksi, https://kaino.kotus.fi/korpus/vks/meta/lait/as1700_rdf.xml [Haettu 26.1.2022].

[159] Lill & Str Hornille shifferipyyntökirjeet 21. ja 27.3. sekä 16.7.1721, nide 132. Hornin vastaus 29.3.1721, nide 135. Säilyneet numero-salikirjoituskirjeet ovat Lill & Str K.M:lle 27.7. ja sen PS 28.7.1721, nide 131. Ostermanin pilkallinen lausahdus 2.6.1721, nide 133, s. 142: ”Wi recommendere altså vår proposition til närmare öfwerwägande hos D. E^r (Deras Excellenser) och besagade de jämväl litet närmare efterse innehållet af deras Ordres och instruction”. Malmström 1893, 324.

[160] Lill & Str K.M:lle 7.10.1721, nide 131.

[161] Venäläisten logistiikasta Lövon kongressin aikana Lindeqvist 1895, 709–710.

[162] Nopein kuljetus Udestakaupungista Pietariin ratifiointia varten maitse 3½ vuorokaudessa; ratifiointin palautus Tukholmasta Uuteenkaupunkiin 2 vuorokautta.

[163] Ptk 31.7.1721, nide 131 ja nide 133 ss. 369–373; Lill & Str K.M:lle 9.8.1721, nide 131; ptk 9.8.1721, nide 131 ja 133 ss. 375–382. § 8. Ks. Jutikkala 1959, kartta 13. Malmström 1893, 326.

[164] Malmström 1893, 328; Lindeqvist 1919, 690–691.

[165] Ptk 16.8.1721, nide 131 ja nide 133 ss. 403–417.

[166] Ptk 28.8.1721, nide 131 ja 133 ss. 466–467.

[167] *Freds-Föredrag*, 4. Tekstissä käännös kirjoittajan.

[168] *Freds-Föredrag* § 3.

[169] Ruotsalaiset saivat vaihdettua *capitulation*-sanan *eroberte/erövrade*-sanaan vetoamalla Liivinmaan privilegioihin, mikä hieman lievensi Venäjän mahtavaa imagoa. Ptk 23. ja 28.8.1721, nide 131 ja nide 133 s. 497.

[170] Viro, Inkerinmaa ja Viipurin ja Käkisalmen läänien osat saarineen: ”i berörde Provincier, städer och Orter befindtelige inbyggare och habitationer...” *Freds-Föredrag* § 4 (s. 11).

[171] ”Sweriges Rike samt des såwäl in= som utom Romerska Riket belägne Herrskaper, Provincier, Länder, Städer, Vasaller, undersåtare och Inbyggare ... Ryska Riket jemte alla Länder Städer, Herrskaper, och Gebieter, Vasaller, Undersåtare och inbyggare ...” *Freds-Föredrag* § 1 (ss. 6–7). Alueiden ”laadut” ovat hyvin tärkeät, sillä ne ilmaisivat kunkin alueen hallinnollista ja kansainvälis-poliittista asemaa.

[172] Tsaarin anteliaisuutta: ”... Och emedan Hans Czariske Maj:t således in perpetuum cederar och afstår til Hans. Kongl, Maj:t och Sweriges Rike en dehl af Kexholms Lähn som uti de äldre tider det Ryska Riket varit tillhörigt; Ty utláfwar Han ock härmed i graftigaste måtto för Sig des Successorer och efterföliare på den Thronen at Han denna Dehlen af Kexholms Lähn aldrig under hwad namn och sken kan eller wil tilbakers fordra utan skal densamma hädanåth och til ewärdeliga tider de Swänska Länder incorporerat wara och förblifwa. Men uti Lappmarken förblifwer gräntzen sådan som den för detta Krigets begynnelse bägge Riken emellan varit hafwer. ...” *Freds-Föredrag* § 8.

[173] Lefebvren tilateorian ”tilan performointi”, tilan avulla tai kautta esittäminen.

[174] Lill & Str K.M:lle 4., 12. ja 19.9.1721, nide 133 ss. 585-595.

[175] Ruotsin neuvottelijat saapuivat neuvottelutaloon tuoden ratifiointiasiakirjan, joka oli laadittu ”kuninkaalliselle pergamentille, sidottu sinisellä samettinauhalla ja siinä oli kullattu hopeakuori” (sinetille). Etuhuoneessa ”lakisihteeri” (Pfeiff) otti sen ja kantoi neuvottelusaliin. Ptk 19.9.1721, nide 133 s. 596.

[176] Ptk 19.9.1721, nide 133 ss. 596–598.

[177] Ptk:n 19.9.1721 liitteenä oleva selostus, nide 133 ss. 598.

[178] Ptk:n 12.7. jälkiselvitys 13.7.1721, nide 133 ss. 293–294.

[179] Ptk 12.7.1721, nide 133 s. 293; Lill Hornille 8.6.1721, nide 132, sisältää myös kitkerää puhetta venäläisen palveluskunnan ”juomarahankerjuusta”.

[180] Ptk 12.7.1721 ja lahjaluetteloliite, nide 133 ss. 293–294, 651. Astiastojen hopean painoksi ilmoitettiin 1049 ¼ luotia eli n. 2075 gr. Ostermanin rouvaa kehuttiin kauniiksi ja viisaaksi. Lill & Str Hornille 16.6.1721, nide 132. Indisiotodistein on uskottavaa, että rouva oleskeli neuvottelujen ajan Turussa.

[181] 20.9.1721 ”och voro presenterne ansenligare än Ryska Hofvet eljest brukade gifva”. Tarkempaa ei ilmoitettu. Ptk:n 19.9.1721 jälkiteksti, nide 133 ss. 600. Lill:ä ja Str:ä on heikoin perustein jälkeinpäin valtaneuvostossa ja valtiopäivillä epäilty lahjusten ottamisesta. Asiaa on moneen kertaan yritetty ratkaista, mutta lähteiden niukkuuden ja epäselvyyden vuoksi ei lopulliseen ratkaisuun ole päästy. Cederberg

1931; Malmström 1893, 331 viitteinen; Kangas 1996, 147–149 viitteinen. ”Riittävän suurta” rahalahjaa ei pidetty alentavana ylhäistenkään kohdalla.

[182] Per Brahe vanhemman *Oeconomia*, 1971 [1581], oli vanhanaikaisempi ja vähitellen jo jäämässä pois kasvatusoppaana, Schering Rosenhanen *Oeconomia*, 1944 [n. 1660], oli modernimpi ja suosituimpikin. Kummassakin on ohjeita rahankäytöstä ja rahan luonteesta.

[183] Lill & Str K.M:lle 4.9.1721, nide 131; ptk 4.9.1721, nide 133 ss. 581–585. Nimeltä mainittiin rakennuksista vastannut majuri Lucke (Lucas), vartiopäällikkö Jonston luutnantteineen ja miehineen, venäläisten lakisihteeri Schubert ja kanslistit sekä kääntäjä.

[184] Cederberg 1931, 193. Lähteenä venäläinen laskelma.

[185] Ptk:n 19.9.1721 jälkiselvitys, nide 133 s. 601.

[186] Esim. 28.9.1721 Lill & Str antoivat määräyksen rahan arvoa koskevan patentin lukemisesta kirkoissa. Nide 133 ss. 615–619. Ilmeisesti Uuteenkaupunkiin rakennetut residenssit olivat niin paljon paremmat, kuin Turussa mahdollisesti tarjolla olevat, että Turkuun siirtyminen ei kannattanut, varsinkin kun venäläisten vetäytyminen oli vasta aluillaan.

[187] Yksityiskohtaisin erittely maaherrojen saapumisista Schybergson 1875, 6–7, ja häntä käyttävät lähteenään Cederberg 1942 ja Alanen 1963: Kymenkartanon läänin maaherra J.H. Frisenheim 14.10. (jäi aluksi Turkuun hoitamaan koko Suomea), Uudenmaan ja Hämeen läänin P. Stierncrantz 11.11., Pohjanmaan W. von Essen vuoden 1721 lopussa ja Turun ja Porin läänin J. Stiernstedt 1722 alussa.

[188] Tästä huomauttavat Bruce ja Osterman jo kirjeessään Turusta 26.9.1721, nide 136.

[189] § 5. Viimeiset venäläiset vetäytyivät Savonlinnasta joulukuussa. Schybergson 1875, 4–5.

[190] Nimitys kirjattiin 23.9. ja valtakirja, josta on kopio vain Houbergin nimelle, päivättiin 24.9. 1721. Ptk:n 19.9.1721 jälkiselvitys, nide 133 ss. 603–610.

[191] Erityisesti sisämaan huollon järjestelyssä SteinMeyerin ehdotukset toteutettiin. Stein Meyers berättelse 1721, *Suomi ... 1859*. Houberg ei tehnyt (tai ei ole säilynyt) vastaavanlaista tarkkaa kertomusta tehtävien suorituksesta.

[192] Bruce & Osterman Lill & Str:lle Turku 26.9.1721 ja Helsinki 8.10.1721. Nide 136.

[193] Stein Meyers berättelse. *Suomi ... 1859*, 108.

[194] *Freds-Föredrag* § 20.

[195] Bruce & Osterman Lill & Str:lle Helsinki 8.10.1721, jossa he myös kiittivät 28.9. lähetetystä vastauksesta. Nide 136.

[196] ”Exstraordinair Envogé”. Kansliakollegio K.M:lle 15.11.1721, nide 136.

[197] Lill & Str K.M:lle K.M:lle Wähä i Nystad skären 7.10.1721 ja päiväämätön lopputeksti, nide 133 ss. 621–624.

[198] Lill & Str:n muistio venäläisten neuvottelijoiden lähettämistä kirjeistä 19.10.1721, luettu VN:ssa 30.10., nide 131.

[199] Kumpulainen 2012.

Lähteet

Arkistolähteet

Riksarkivet (RA)

*Diplomatica Muscovitica -sarja, 6 nidettä pääotsikolla Plenipotentiarierna greve Johan Lillienstedt och friherre Otto R. Strömfeldt 1721.

Mikrofilmirullissa FR 1088 ja FR 1089 KA:ssa.

*Diplomaträkenskaper 1719 vol. 118. Mikrofilmirullassa FR 583 KA:ssa.

*Riksarkivets ämbetesarkiv. Personregister över skrivelser till Kungl. Maj:t.

Kansallisarkisto (KA)

*Uudenkaupungin maistraatin arkisto (Uma)

I Cc:6 Tuomiokirjat 1722–1723. Ptk 29.1.1722.

I Eg:2. Allegater 1722–1730. ”Tonttiselvitys 4.6.1723” ja ”Winterin luettelo 29.1.1722”.

*Läänintilit VA 7076

Liquidation Öfwer wior ell Wictualie Pertzedler hwilka ifrån Landet Vth som Contribution blifwit För Nystads Congress Vthskrefne... pro Anno 1721.

Turun kenraalikuvernöörikuunnan pääkirjaa I 1721.

Elektroniset lähteet

Afbeelding van het prachtige Vuur-werk, ter gedachtenisse van de geslotene Vreede, tusschen den KEYZER VAN GROOT-RUSSLAND etc.etc.etc. en den KONING en de CROON VAN SWEDEN, den 30. Augustij O.S.1721. Door ordere van den ED: HEER CHRISTOFFEL VAN BRANTS, RyksEdelman, Hof raad, en Resident van Hooggedachte Keyzerlyke Mayesteyt, te Amsterdam opgeregt en afgestoken op den 9. December desselven Jaars. (Amsterdam, Hollanti, S.Schynvoet in.J.Goeree sculp.direx.). Kuparikaiverus. Museovirasto, Historian kuvakokoelma, Antellin kokoelmat/Wadströmin kokoelma,

<https://www.finna.fi/Record/museovirasto.AEC6D8825FCC7B74F8D4CE0E7DE0C1B4> [Haettu 1.9.2022].

Agricola – Suomen humanistiverkon tuottama Uudenkaupungin rauhan venäläisten asiakirjojen ja tutkimuksen kokoelma, 1996 Etusivu, <http://agricolaverkko.fi/vintti/julkaisut/julkaisusarja/uudenkaupungin-rauha/index.php>; ruotsalaisille myönnetty passiasiakirja 12.1.1721, <http://agricolaverkko.fi/vintti/julkaisut/julkaisusarja/uudenkaupungin-rauha/kansio8.php> [Haettu 1.9.2022].

Grundriss und Gegend von Neustadt, Nystaedt, in Finland. Plan der fürnehmsten Finnischen Vestungen: aus Russischen u. Schwedischen Urkunden hergenommen. Homann, Johann Baptist (1750). (Ns. Homannin kartta.) A. E. Nordenskiöldin kokoelma, <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201305083435> [Haettu 1.9.2022].

VREEDDE tekening tusschen de Plenipotentiariissen van den Kyser van Groot Rusland en de Koning van Sweeden, tot Neustadt naar een Oorlog van 21 jaaren. op den 20 Aug: 1721. (Amsterdam, Hollanti, Peter Schenk). Kuparikaiverrus. Museovirasto, Historian kuvakokoelma, <https://www.finna.fi/Record/museovirasto.4C630E8CB6AF8B598F2EC9BCF5B9C05C> [Haettu 1.9.2022].

Painetut lähteet

Brahe, Per. 1971 [1581]. *Oeconomia eller Hushållsbok för ungt adelsfolk*. red. John Granlund och Gösta Holm. Nordiska museets handlingar 78. Stockholm.

Bruce, Peter Henry. 1970 [1782]. *Memoirs of Peter Henry Bruce, Esq. A military officer, in the services of Prussia, Russia, and Great Britain*. Uudistettu painos. London.

Freds-Fördrag Emellan Hans Kongl. Maj:tz Wår Allernådigste Konung Friedrich den I^{ste} Och Sweriges Rike Å den ena; Samt Hans Czariske Maj:tz Peter den I^{ste} Och Ryska Riket Å den andra Sijdan Afhandlat och slutit uti Nystad i Storfürstendömet Finland den 30. Aug. Samt ratificerat den 9. Sept. Åhr effter Christi Börd 1721. Med Hans Kongl. Maj:tz Allernådigste Privilegio. Stockholm/Tryckt hos J.L.Horn, Kongl. Ant.Arch.Boktr, (ruotsiksi myös https://histdoc.net/nystad/nystad_sv.html). Myös teoksessa *Utdrag af de emellan Hans Konglige Majestät och Cronan Swerige å ene och Utrikes Magter å andra sidan sedan 1718 slutna Alliance-Tractater och Afhandlingar*. (R. G. Modée) Stockholm 1761, https://books.google.fi/books?id=t7NbAAAACAAJ&printsec=frontcover&hl=fi&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false [Haettu 9.5.2022].

Kommissarien Abraham Stein Meyers berättelse om Ryska truppernas aftåg ifrån Finland. *Suomi, Tidskrift i fosterländska ämnen* 1859. Helsingfors: Finska Litteratur-Sällskapets förlag, 1860.

Lefwernes Beskrifning öfwer framledne Riks-Rådet m. m. Herr Grefwe Johan Lillienstedt. *Tidningar utgifne af et Sällskap i Åbo*, 1775, n:r 12–22.

Macchiavelli, Niccolò. 1969 [1513/1532]. *Ruhtinas*. Helsinki: Otava.

La Motraye, Aubry de. 1727. *Voyages du Sr A. de La Motraye, en Europe, Asie & Afrique. Où l'on trouve une grande variété de Recherches géographiques, historiques & politiques, sur l'Italie, la Grece, la Turquie, la Tartarie Crimée, & Nogaye, la Circassie, la Suede, la Laponie, &c. vol II.* The Hague, T. Johnson & J. van Duren, https://books.google.fi/books/about/Voyages_du_Sr_A_de_La_Motraye_en_Europe.html?id=DmifPIo0eEOC&redir_esc=y [Haettu 1.9.2022].

Rosenhane, Schering. 1944 [n. 1660]. *Oeconomia*. red. Torsten Lagerstedt. Lychnos Bibliotek 8. Stockholm: Lärdomshistoriska Samfundet.

Schlüssel zu dem Nystädtischen Frieden, Welcher, nebst einer Chronologischen Tabelle derer Könige in Schweden und ... wobey die Wiburg- Stolbow- Cardisch- und Nystädtische Verträge und Friedensschlüsse, theils in Forma, theils summarisch angeführet. mit accuraten Kupferstichen und Medaillen gezieret. Nürnberg: Endter, 1722, <https://digitale.bibliothek.uni-halle.de/urn/urn:nbn:de:gbv:3:1-138030;urn:nbn:de:gbv:3:1-138030> [Haettu 2.1.2022].

Tutkimuskirjallisuus

Ahonen, Voitto. 1988. *Jälleenrakennuksen politiikka ja talous. Kaupunkien toipuminen isostaviehasta noin vuoteen 1740.* Historiallisia tutkimuksia 146. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.

Alanen, Aulis J. 1963. *Suomen historia vapaudenajalla.* Suomen historian IX osa, sarjan päätoim. Jalmari Jaakkola.

Arnade, Peter, Martha Howell & Walter Simons. 2002. Fertile Spaces: The Productivity of Urban Space in Northern Europe. *The Productivity of Urban Space in Northern Europe. The Journal of Interdisciplinary History* 32, 4: 515–548, <http://www.jstor.org/stable/3656144> [Haettu 1.9.2022].

Berr, Henri. 1974. Foreword. *The Effect of Environment on Man and Man's Exploitation of the Earth.* Febvre, Lucien. 1974. Teoksessa *A geographical introduction to history.* (Alkuperäinen 1925, *La terre et l'évolution humaine.*), v–xx. Westport, Connecticut: Greenwood Press.

Björn, Ismo e.a. (toim.). 2018. *Ruukki, raja ja rahvas. Oikeutta 60-vuotiaalle Kimmo Katajalalle.* Joensuu: Pohjois-Karjalan historiallinen yhdistys.

Cajander, K. A. 1931 [1892]. *Isonvihan ajoilta.* Uudestaan julkaissut Helmer Winter. Uusikaupunki.

Carlsson, Sten. 1950. *Svensk ståndscirkulation 1680–1950.* Uppsala: J. A. Lindblads förlag. (Uusintapainos nimellä *Bonde – präst – ämbetsman.* Stockholm, Prisma 1962.)

Cederberg, A.R. 1931. Olivatko Uudenkaupungin rauhan ruotsalais-suomalaiset rauhanneuvottelijat lahjotut? *Historiallinen Aikakauskirja* 29, 4: 189–196.

Cederberg, A. R. 1942. *Suomen historia vapaudenajalla. I*. Porvoo: WSOY.

Cronqvist, Marie. 2008. Spatialisera alltid! Rummets återkomst i de historiska vetenskaperna. *Scandia* 74, 2: 9–14, <https://journals.lub.lu.se/scandia/article/view/3581/3143> [Haettu 9.5.2022].

De Clercq, Wim, Jan Dumolyn & Jelle Haemers. 2007. ”Vivre Noblement”: Material Culture and Elite Identity in Late Medieval Flanders. *Journal of Interdisciplinary History* 38, 1: 1–31, <http://www.jstor.org/stable/4139668> [Haettu 1.9.2022].

Dreijer, Stig. 1970. *Åland under Stora nordiska kriget. En studie rörande förhållandena på Åland 1700–1721*. Skrifter utgivna av Ålands kulturstiftelse 5. Mariehamn: Ålands museum.

Elovirta, Arja ja Ville Lukkarinen (toim.). 1998. *Katseen rajat. Taidehistorian metodologiaa*. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Englund, Peter. 1989. *Pultava*. Helsinki: Art House.

Febvre, Lucien. 1974 (1925). *A geographical introduction to history*. (alkuperäinen 1925 *La terre et l'évolution humaine*.) Westport, Connecticut: Greenwood Press.

Gardberg, C. J. 1979. Säätyläis- ja kaupunkikulttuuri. Teoksessa *Suomen kulttuurihistoria I*, toim. Päiviö Tommila e.a., 160–191. Porvoo: WSOY.

Haapala, Arto & Virpi Kaukio (toim.). 2008. *Ympäristö täynnä tarinoita. Kirjoituksia ympäristön kuvien ja kertomusten kysymyksistä*. Unipress, 13–31.

Haikari, Janne. 2020. Yhteiskunta. Teoksessa *Aatelin historia Suomessa*, toim. Janne Haikari e.a., 195–231. Helsinki: Siltala.

Haikari, Janne, Marko Hakanen, Anu Lahtinen & Alex Snellman (toim.) 2020. *Aatelin historia Suomessa*. Helsinki: Siltala.

Hakanen, Marko & Ulla Koskinen. 2020. Aineellinen maailma. Teoksessa *Aatelin historia Suomessa*, toim. Janne Haikari e.a., 163–194. Helsinki: Siltala.

Hakanen, Marko, Janne Haikari & Ulla Koskinen. 2020. Yksilö ja yhteisö. Teoksessa *Aatelin historia Suomessa*, toim. Janne Haikari e.a., 128–162. Helsinki: Siltala.

Hartman, Karl Julius. 1921–1931. *Åländska kongressen och dess förhistoria*. I – V. Acta Academiae Aboensis, Humaniora II – VIII. Åbo: Åbo Academi.

Hartman, Karl Julius. 1921. I: Förspelet 1716–1717. K. J. Hartman. *Åländska kongressen och dess förhistoria*. Acta Academiae Aboensis, Humaniora II:1. Åbo: Åbo Academi.

Hartman, Karl Julius. 1922. II: Förberedelser. Kongressens första månad. K. J. Hartman. *Åländska kongressen och dess förhistoria*. Acta Academiae Aboensis, Humaniora III:5. Åbo: Åbo Academi.

Hartman, Karl Julius. 1925. III: Fredstraktaternas tillkomst (Juni – August 1718). K. J. Hartman. *Åländska kongressen och dess förhistoria*. Acta Academiae Aboensis, Humaniora IV:3. Åbo: Åbo Academi.

Hartman, Karl Julius. 1928. IV: Den Gottorp-hessiska dragkampen. K. J. Hartman. *Åländska kongressen och dess förhistoria*. Acta Academiae Aboensis, Humaniora V:3. Åbo: Åbo Academi.

Hartman, Karl Julius. 1930. V.1.: Minor och kontraminor. K. J. Hartman. *Åländska kongressen och dess förhistoria*. Acta Academiae Aboensis, Humaniora VII. Helsingfors: Åbo Academi.

Hartman, Karl Julius. 1931. V.2.: Minor och kontraminor. K. J. Hartman. *Åländska kongressen och dess förhistoria*. Acta Academiae Aboensis, Humaniora VIII:1. Helsingfors: Åbo Academi.

Hoeckert, Ephraim. 1753. *Historisk och oeconomisk Beskrifning öfwer Siö-Staden Nystad*. (maisteriväitöskirja). Åbo. <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe200807081620> [Haettu 2.1.2022].

Huhtamies, Mikko. 2022. *Seitsemäs vyöhyke. Pohjoista merihistoriaa (1200–1600)*. Siltala, Helsinki.

Jerram, Leif. 2013. Space: A Useless Category for Historical Analysis? At Home and in the Workplace: Domestic and Occupational Space in Western Europe from the Middle Ages. *History and Theory* 52, 3: 400–419, <https://doi.org/10.1111/hith.10676> [Haettu 1.9.2022].

Joutsivuo, Timo. 2002. Valtakunnan säädyt. Teoksessa *Suomen kulttuurihistoria I, Taivas ja maa*, toim. Tuomas M. S. Lehtonen & Timo Joutsivuo e.a., 387–390. Helsinki: Tammi.

Jutikkala, Eino. 1987. *Kuolemalla on aina syynsä. Maailman väestöhistorian ääri viivoja*. WSOY, Helsinki.

Jutikkala, Eino (toim.). 1959. *Suomen historian kartasto*. Toinen uudistettu laitos. Porvoo.

Jutikkala, Eino. 1958. *Suomen talonpojan historia*. toinen, uudistettu ja lisätty laitos. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 257. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Jutikkala, Eino. 2003. Halla aina uhkana. Teoksessa *Suomen maatalouden historia I.*, toim. Viljo Rasila e.a., 292–299. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Jutikkala, Eino (ja Gunnar Suolahti). 1934. Johtavat säädyt. Teoksessa *Suomen kulttuurihistoria II. Sääty-yhteiskunnan aika I*. toim. Väinö Voionmaa e.a., 33–65. Jyväskylä: Gummerus.

Juvelius, Einar W. 1921. Sotilasyliapäällikköiden määrääminen Suomeen Ison- ja Pikkuvihan välisenä aikana. *Historiallinen Aikakauskirja* 19, 1–2: 93–108.

Kaartinen, Marjo. 2002. Uuden ajan alun tilat ja paikat. Teoksessa *Suomen kulttuurihistoria 1, Taivas ja maa*, toim. Tuomas M. S. Lehtonen & Timo Joutsivuo e.a., 410–417. Helsinki: Tammi.

Kangas, Tomi. 1996. *Uudenkaupungin ”siunattu” rauha 1721 – Suuren Pohjan sodan ja Isovihan päätös*. Uusikaupunki: Uudenkaupungin merihistoriallinen yhdistys ry, https://agricolaverkko.fi/vintti/julkaisut/julkaisusarja/uudenkaupungin-rauha/tomi_kangas_uudenkaupungin_siunattu_rauha.pdf [Haettu 18.2.2022].

Karjalainen, Pauli Tapani. 1998. Kaupungin eri olomuotoja. *Niin & näin* 5, 1: 33–35, <https://netn.fi/node/1336> [Haettu 1.9.2022].

Karjalainen, Pauli Tapani. 2008. Paikka, aika ja elämäkuva. Teoksessa *Ympäristö täynnä tarinoita. Kirjoituksia ympäristön kuvien ja kertomusten kysymyksistä*, toim. Arto Haapala & Virpi Kaukio, 13–31. Unipress.

Karonen, Petri. 2008. Coping with Peace after a Debacle: The Crisis of the Transition to Peace in Sweden after the Great Northern War (1700–1721). *Scandinavian Journal of History*, 33, 3: 203–225, <https://doi.org/10.1080/03468750802038785> [Haettu 1.9.2022].

Karonen, Petri. 2009. The Council of the Realm and the Quest for Peace in Sweden 1718–1721. Teoksessa *Hopes and Fears for the Future in Early Modern Sweden, 1500–1800*, ed. Petri Karonen, 262–287. *Studia Historica* 79. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.

Karonen, Petri (ed.). 2009. *Hopes and Fears for the Future in Early Modern Sweden, 1500–1800*. *Studia Historica* 79. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura, <https://urn.fi/urn:nbn:fi:sks-dor-000632> [Haettu 1.9.2022].

Karonen, Petri. 2021. *Pohjoinen suurvalta – Ruotsi ja Suomi 1521–1809*. 5. painos. Kirjokansi 63. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Karonen, Petri. 2018. Ruotsin suurvallan nousu ja tuho: syyt ja selitykset. Teoksessa *Ruukki, raja ja rahvas. Oikeutta 60-vuotiaalle Kimmo Katajalalle*, toim. Ismo Björn e.a., 102–119. Joensuu: Pohjois-Karjalan historiallinen yhdistys.

Katajala-Peltomaa, Sari & Raisa Toivo. 2010. Tila ja hoivan käytänteet keskiajalla ja uuden ajan alussa. *Historiallinen Aikakauskirja* 108, 4: 15–28, <https://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-1493985> [Haettu 9.5.2022].

Kaukovalta, Kyösti. 1929. *Uudenkaupungin historia*. Toinen osa. Uusikaupunki.

Kekäläinen, Markku. 2020. James Boswellin kohteliaisuusteorian tarkastelua. *Historiallinen Aikakauskirja* 118, 3: 279–293, <https://elektra.helsinki.fi/se/h/0018-2362/118/3/jamesbos.pdf> [Haettu 1.9.2022].

Kerby, Anthony Paul. 1991. *Narrative and the Self*. Bloomington: The Indiana University Press.

Kumpulainen, Kaisu. 2012. Kylä sosiaalisena tilana – Henri Lefebvren sosiaalisen tilan teoria kylän määrittelyn välineenä. *Maaseudun uusi aika* 3: 5–13, http://www.mua-lehti.fi/wp-content/uploads/2017/04/MUA_2012_3_a_Kumpulainen.pdf [Haettu 1.9.2022].

Korpela, Jukka. 2015. In Deep, Distant Forest. Physical and Cultural Space. Teoksessa *Physical and Cultural Space in Pre-industrial Europe. Methodological Approaches to Spatiality*, toim. Marko Lamberg, Marko Hakanen & Janne Haikari, 95–123. Lund: Nordic Academic Press.

Kuvaja, Christer. 1999. *Försörjning av en ockupationsarmé. Den ryska arméns underhållssystem i Finland 1713–1721*. Åbo: Åbo Akademin Förlag.

Lagerstam, Liisa. 2008. *Laukon herra. Gabriel Kurki (1630–1712)*. Laukko Historicum.

Laitinen, Riitta. 2017. *Order, Materiality, and Urban Space in the Early Modern Kingdom of Sweden*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Laitinen, Riitta (toim.). 2004a. *Tilan kokemisen kulttuurihistoriaa*. Cultural History – Kulttuurihistoria 4. Turku. Turun yliopisto.

Laitinen, Riitta. 2004b. Johdanto tilan kokemisen kulttuurihistoriaan. Teoksessa *Tilan kokemisen kulttuurihistoriaa*, toim. Riitta Laitinen, 1–13. Cultural History – Kulttuurihistoria 4. Turku: Turun yliopisto, <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2015121724774> [Haettu 1.9.2022].

Lamberg, Marco. 2015. Introduction. Mapping Physical and Cultural Space in Pre-industrial Europe. Teoksessa *Physical and Cultural Space in Pre-industrial Europe. Methodological Approaches to Spatiality*, toim. Marko Lamberg, Marko Hakanen & Janne Haikari, 11–26. Lund: Nordic Academic Press.

Lamberg, Marko, Marko Hakanen & Janne Haikari (toim.). 2015. *Mapping Physical and Cultural Space in Pre-industrial Europe. Physical and Cultural Space in Pre-industrial Europe. Methodological Approaches to Spatiality*. Lund: Nordic Academic Press.

Lappalainen, Mirkka. 2002. Aatelisvallan kulmakivet ja aateliskulttuurin murros. Teoksessa *Suomen kulttuurihistoria 1, Taivas ja maa*, toim. Tuomas M. S. Lehtonen & Timo Joutsivuo e.a., 254–264. Helsinki: Tammi.

Lappalainen, Mirkka. 2017. *Jumalan vihan ruoska. Suuri nälänhätä Suomessa 1695–1697*. 6. painos. Helsinki: Siltala.

Lefebvre, Henri. 1991. *The Production of Space*. (alkuperäinen 1971 *Production de l'espace*.) Oxford: Basil Blackwell.

Lefebvre, Henri. 2000 (1971). *Everyday life in the modern world*. London: Athlone Press.

Lehtonen, Mikko, Pekka Rantanen & Jarmo Valkonen. 2008. Toimittajien saatesanat. Teoksessa *Samanaikainen tila*, kirj. Doreen Massey, toim. Mikko Lehtonen e.a., 7–12. Tampere: Vastapaino.

Lehtonen, Tuomas M. S. & Timo Joutsivuo (toim.). 2002. *Suomen kulttuurihistoria 1. Taivas ja maa*. Helsinki: Tammi.

Lilius, Henrik. 2014. Myöhäisbarokki (1721–1745) – jälleenrakentamisesta uudisrakentamiseen. Teoksessa *Suomen kaupunkirakentamisen historia I*, toim. Henrik Lilius & Pekka Kärki, 248–306. Kirjokansi 34:1. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Lilius, Henrik & Pekka Kärki (toim.). 2014. *Suomen kaupunkirakentamisen historia I*. Kirjokansi 34:1. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Lindeqvist, K. O. 1895. Ahvenen kongressin Suomelle tuomista rasituksista. *Historiallinen Arkisto XIV*, 707–718. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.

Lindeqvist, K. O. 1919. *Isonvihan aika Suomessa*. Porvoo: Werner Söderström.

Luukko, Armas. 1963. *Suomen historia 1617–1721*. Jalmari Jaakkolan johdolla laaditun Suomen historian VIII osa. Porvoo: WSOY.

Malmström, C. G. 1893. *Sveriges politiska historia från konung Karl XII:s död till statshvälfningen 1772*. Första delen. Andra upplagan, delvis omarbetad. Stockholm: Kungl. Boktryckeriet.

Massey, Doreen. 2008a. *Samanaikainen tila*. toim. Mikko Lehtonen e.a. Tampere: Vastapaino.

Massey, Doreen. 2008b [1992]. Poliitikka ja tila-aika (Politics and space-time). Teoksessa *Samanaikainen tila*, kirj. Doreen Massey, toim. Mikko Lehtonen e.a., 32–64. Tampere: Vastapaino.

Merrifield, Andrew. 1998. Place and Space: A Lefebvrian Reconciliation. *Transactions of Institute of British Geographers* 18, 4: 516–531, <https://doi.org/10.2307/622564> [Haettu 1.9.2022].

Merriman, Peter, Martin Jones, Gunnar Olson, Eric Sheppard, Nigel Thrift & Yi-Fu Tuan. 2012. Space and spatiality in theory. *Dialogues in Human Geography* 2, 1: 3–22, <https://doi.org/10.1177/2043820611434864> [Haettu 1.9.2022].

Mäkeläinen, Eva-Christina. 1972. *Säätyläisten seuraelämä ja tapakulttuuri 1700-luvun jälkipuoliskolla Turussa, Viaporissa ja Savon kartanoalueella*. Historiallisia tutkimuksia 86. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.

Mökkönen, Teemu. 2001. *Uusikaupunki – Nystad*. Kaupunkiarkeologinen inventointi. Vaasa- ja suurvalta-ajan kaupunkiarkeologinen inventointiprojekti. Museovirasto. Rakennushistorian osasto. <https://docplayer.fi/19164912-Uusikaupunki-nystad-inventointiprojekti-vaasa-ja-suurvalta-ajan-kaupunkiarkeologinen-kaupunkiarkeologinen-inventointi.html> [Haettu 22.2.2022].

Nikander, Gabriel. 1935. Säätyläiskoti. Teoksessa *Suomen kulttuurihistoria III. Sääty-yhteiskunnan aika 2*, toim. Väinö Voionmaa e.a., 204–245. Jyväskylä: Gummerus.

Nurminen, Juha. 1995. Navigointi, laivat, kauppa ja merenkulku. *Mare Balticum. 2000 vuotta Itämeren historiaa*. John Nurmisen säätiö. Otava: Helsinki.

Rasila, Viljo e.a. (toim.) 2003. *Suomen maatalouden historia 1*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Renvall, Pentti. 1965. *Nykyajan historiantutkimus*. Porvoo: WSOY.

Ruuskanen, Esa, Paula Schönach & Kari Väyrynen (toim.). 2021. *Suomen ympäristöhistoria 1700-luvulta nykyaikaan*. Tampere: Vastapaino.

Saarikangas, Kirsi. 1998. Tilan tekijät. Teoksessa *Katseen rajat. Taidehistorian metodologiaa*, toim. Arja Elovirta & Ville Lukkarinen, 183–204. Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus.

Sarkamo, Ville. 2011. *Karoliinien soturiarvot. Kunnian hallitsema maailmankuva Ruotsin valtakunnassa 1700-luvun alussa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-4533-6> [Haettu 1.9.2022].

Savolainen, Panu. 2017. *Teksteistä rakennettu kaupunki. Julkinen ja yksityinen tila turkulaisessa kielenkäytössä ja arkielämässä 1740–1810*. Bibliotheca Sigillumiana 2. Turku, <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-7220-03-0> [Haettu 1.9.2022].

Schybergson, Magnus Gottfrid. 1875. *Bidrag till Finlands inre historia åren 1721–1731*. Helsingfors.

Schönach, Paula. 2021. Kaupunkiympäristöjen historiaa. Teoksessa *Suomen ympäristöhistoria 1700-luvulta nykyaikaan*, toim. Esa Ruuskanen e.a., 203–232. Tampere: Vastapaino.

Soja, Edward W. 1996. *Thirdspace. Journeys to Los Angeles and Other Real-and-Imagined Places*. Oxford & Cambridge, Mass.: Blackwell.

Solantie, Reijo. 2012. *Ilmasto ja sen määräämät luonnonolot Suomen asutuksen ja maatalouden historiassa*. Jyväskylä Studies in Humanities 196. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-39-5009-5> [Haettu 1.9.2022].

Suolahti, Eino E. 1949. Isoviha. Teoksessa *Suomen historian käsikirja 1*, toim. Arvi Korhonen. Suomen tiedettä 1,1. Porvoo: Suomalainen Tiedeakatemia.

Suolahti, Eino E. 1952. ”Todellinen aatelismies” Ruotsi-Suomessa 1600-luvulla. *Historiallinen Aikakauskirja* 50, 4: 233–242.

Suolahti, Gunnar. 1913. *Vuosisatain takaa: kulttuurihistoriallisia kuvauksia 1500–1700-luvuilta*. Porvoo: WSOY.

Svensk biografisk handlexikon, ”Vellingk, Mauritz”,
<http://runeberg.org/sbh/b0705.html> [Haettu 22.2.2022].

Syrjämaa, Taina. 2010. Näyttelypaviljonki uudenlaisena kansainvälisenä toiminnan ja tulkinnan tilana Kaivopuistossa vuonna 1876. *Historiallinen Aikakauskirja* 108, 1: 29–46, <https://urn.fi/URN:NBN:fi:ELE-1493989> [Haettu 25.3.2022].

Syrjämaa, Taina & Janne Tunturi (toim.). 2002. *Eletty ja muistettu tila*. Historiallinen Arkisto 115. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Syrjämaa, Taina & Janne Tunturi. 2002. Johdanto. Teoksessa *Eletty ja muistettu tila*, toim. Taina Syrjämaa & Janne Tunturi, 7–29. Historiallinen Arkisto 115. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Tommila, Päiviö e.a. (toim.). 1979. *Suomen kulttuurihistoria I*. Porvoo: WSOY.

Unwin, Tim. 2000. A Waste of Space? Towards a Critique of the Social Production of Space. *Transactions of the Institute of British Geographers* 25, 1: 11–29, <http://www.jstor.org/stable/623315> [Haettu 1.9.2022].

Voionmaa, Väinö e.a. (toim.). 1934. *Suomen kulttuurihistoria II. Sääty-yhteiskunnan aika 1*. Jyväskylä: Gummerus.

Voionmaa, Väinö e.a. (toim.). 1935. *Suomen kulttuurihistoria III. Sääty-yhteiskunnan aika 2*. Jyväskylä: Gummerus.

Volanen, Risto. 2021. *Ruotsin suurvallan nousu ja tuho. Uudenkaupungin rauhan 1721 poliittinen historia*.
https://www.academia.edu/51088910/Ruotsin_suurvallan_nousu_ja_tuho_Uudenkaupungin_rauhan_1721_poliittinen_historia [haettu 25.2.2022]

Wensheim, Göran. 1973. *Studier kring freden i Nystad*. Bibliotheca historica Lundensis 29. Lund.

Winter, Helmer. 1961. *Uudenkaupungin rauhan vaiheita. Muistomerkin paljastustilaisuuteen rauhan 240-vuotispäivänä 30.8.1961*. Uusikaupunki, <https://digi.kirjastot.fi/items/show/124480> [Haettu 1.9.2022].

Wirilander, Kaarlo. 1974. *Herrasväkeä. Suomen säätyläistö 1721–1870*. Historiallisia tutkimuksia 93. Helsinki: Suomen Historiallinen Seura.